

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek drives af foreningen Danske Slægtsforskere. Det er et specialbibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv, blandt andet omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Slægtsforskernes Bibliotek:
<http://bibliotek.dis-danmark.dk>

Foreningen Danske Slægtsforskere:
www.slaegtogdata.dk

Bemærk, at biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. Når det drejer sig om ældre værker, hvor ophavsretten er udløbet, kan du frit downloade og anvende PDF-filen.

Drejer det sig om værker, som er omfattet af ophavsret, skal du være opmærksom på, at PDF-filen kun er til rent personlig brug.

ÅRBOG FOR
HISTORISK SAMFUND
FOR SORØ AMT

ÅRBOG FOR
HISTORISK SAMFUND
FOR SORØ AMT

1 9 7 0

ÅRBOG FOR
HISTORISK SAMFUND
FOR SORØ AMT

ÅRBOG FOR
HISTORISK SAMFUND
FOR SORØ AMT

BIND 57

1970

HISTORISK SAMFUND
FOR SORØ AMT

Bestyrelsen:

Lektor L. Balslev, Sorø.

Amtsrådssekretær Folmer Christensen, Sorø, næstformand.

Læge K. E. Christensen, Slagelse.

Viceinspektør R. Henneke, Kongelyset 104, Slagelse, kasserer og sekretær.

Landsretssagfører Carl Jonsén, Ringsted.

Gårdejer Peter Kristensen, Aakandegaard, Forlev.

Skoleleder Johs. Lyshjelm, Stignæs pr. Skælskør, formand.

Bibliotekar Jens A. Nielsen, Stengårdsvej 31, Haslev.

Overlærer Erling Petersen, Fredensvej 8, Fuglebjerg.

Lokalhistorikeren Niels Fr. Rasmussen, Farendløse pr. Ringsted.

Revisorer:

Viceskoleinspektør Fr. Andersen, Slagelse.

Bankfuldmægtig Kai Jensen, Slagelse.

Redaktionsudvalg:

Lektor L. Balslev, Sorø.

Bibliotekar Jens A. Nielsen, Haslev.

Overlærer Erling Petersen, Fuglebjerg.

Henvendelser i redaktionssager sker til sidstnævnte, der er ansvarshavende redaktør. Bidrag til næste årbog *skal* af hensyn til den redaktionelle ulirettelæggelse være redaktionen i hænde *senest den 1. april 1971*. Bidragyderne kan forvente at modtage et mindre honorar pr. side. Hvad eventuelle billeder angår, betaler samfundet *kun* klichéerne.

INDHOLD AF BIND 57:

Amtmand Frederik Rostgaard og landevejenes forbedring i Flakkebjerg herred	7
Af Erling Petersen, Fuglebjerg	
Flakkebjerg herreds tinghus	22
Af Erling Petersen, Fuglebjerg	
Bondepige skrev verdensberømt slægtsbog	27
Af Kristen Kr. Ingvorsen, Roskilde	
Morten Lambertsen til minde	31
Af lærerinde Helga Hansen, Haslev	
Om kapsejladserne på noret ved Skælskør	41
Af cigarhandler C. J. Brinck, Skælskør	
Træk fra min barndoms- og ungdomstid i Høm	45
Af smedemester Niels Peter Jensen, ved skoleleder J. Lyshjelm, Stigsnæs	
Conrad Chr. Gjemzøe, sognepræst til Nordrup-Farendløse	56
Af Niels Fr. Rasmussen, Farendløse	
Eggeslevmagle samt Vester- og Medelsyssel i Sorø amt	86
Af fhv. stadsskoleinspektør J. Heltoft, Virum	
Litteratur om Sorø amt 1969–70	94
Af skoleinspektør A. Strange Nielsen, Toksværd	
Historisk samfund for Sorø amt 1969	96
Resumé af regnskabet 1/1 1968 – 30/6 1969	98
Ældre årbøger	99
Repræsentanter i sognene	99
Nye medlemmer	100
Nyt fra de lokalhistoriske arkiver	102

Amtmand Frederik Rostgaard og landevejenes forbedring i Flakkebjerg herred

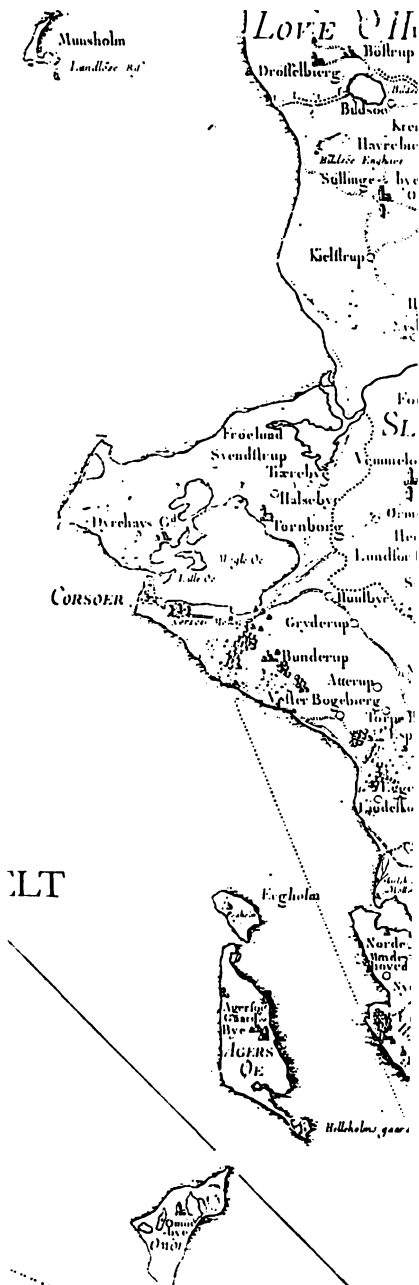
Af Erling Petersen

Amtmanden over Antvorskov og Korsør amter, generalmajor Simon Henrik von Donop, døde den 14. oktober 1727 på Antvorskov slot, og allerede 15 dage senere, den 29. oktober, udnævnte kong Frederik den Fjerde ejeren af Krogerup i Nordsjælland, Frederik Rostgaard, til hans efterfølger.

Rostgaard var søn af ridefoged Hans Rostgaard, der under krigen mod svenskerne 1658–60 havde indlagt sig så store fortjenester, men som døde, inden sønnen nåede til skelsår og alder, og han var i året 1700 blevet udnævnt til kongelig geheimearkivar. I denne stilling viste han sig som en særdeles brugbar embedsmand og fik som følge heraf mange betydningsfulde hverv i de kommende år. I 1712 blev han direktør i det vestindiske-guinesiske kompagni, 1714 i Københavns brand- og vandvæsen og 1720 justitiarius i Højesteret, hvor han siden 1709 havde haft sæde. Han fratrådte dog dette embede allerede 1721, da han udnævntes til oversekretær i Danske kancelli.

Trods det, at han i 1721 var kommet i et slags svogerskabsforhold til kongen, idet hans hustru, Conradine Revenfeld, var halvsøster til dronning Anna Sophie, mistede Rostgaard i 1725 samtlige sine embeder og blev forvist fra København og fra hoffet. Han vendte derefter hjem til Krogerup og helligede sig helt driften af sine godser, der foruden Krogerup også omfattede øerne Anholt, Sejerø og Nekselø.

Caspar Wessels kort over Sydvest-sjælland fra 1772 viser, at Næstved-Korsør landevej på det tidspunkt havde samme forløb som i 1730, da Rostgaards repartition blev udarbejdet. Først i 1840'erne blev vejen ført igennem Fuglebjerg.

SORØ

HISTED H.

VOR-KOVA

ESTRE

OSARE FLIKKEBERG

HERRED

HÅNØ LAND

HÅMMER-S

SKINØ-

Efter et par års forløb begyndte den kongelige nådes sol imidlertid at skinne på Rostgaard. Han havde ret hurtigt fået tilladelse til at opholde sig i hovedstaden, og i juni måned 1727 fik han igen lov til at komme til hove, men samtidig modtog han det råd at benytte denne tilladelse med forsigtighed. Sidst i oktober samme år kom så udnævnelsen til amtmand, et embede, han vistnok fik på dronningens forbøn, og som han tog imod trods sin hustrus modstand. Hun var nemlig i høj grad misfornøjet med, at hendes mand igen ville træde i statens tjeneste. Hun havde ønsket at leve i fred på Krogerup og var ængstelig for, at hendes mand ikke kunne tåle de besværlige rejser i embeds medfør, og at det skulle blive for kostbart at leve på Antvorskov. Derfor modsatte hun sig på det bestemteste at forlade Krogerup, og da Rostgaard den 24. november ankom til Antvorskov, var han alene. Hans familie blev boende på Krogerup.

Embedet som amtmand over Antvorskov og Korsør amter gav 800 rdl. i fast løn, frit hus og brændsel, frit foder for tre heste og seks køer, fri jagt på fælleden uden for kongens vildtbane samt fersk fisk fra de kongelige fiskedamme i forhold til, hvor mange sættefisk (småfisk) amtmanden lod sætte ud i disse damme.

Da Rostgaard kom til Antvorskov, var han endnu i sin fulde kraft, og han kunne som den praktiske mand, han var, tage fat på sin embedsgerning, hvor han skulle beskæftige sig med mange sager, der var helt forskellige fra dem, han tidligere havde haft med at gøre, men der er næppe tvivl om, at det i flere af de forretninger, han skulle varetage, kom ham tilgode, at han fra sin ungdom havde været landejendomsbesidder.

I de år, han var amtmand, tog han sig især meget af langevejenes forbedring og sørgede for vedligeholdelse og opbygning af de broer, der var gamle og forfaldne. Efter vejforordningen af 1690 påhvilede det amtmændene at sørge for, at der blev foretaget en opdeling af alle veje, en såkaldt repartition, „efter hvilken Deling hvert Herred,

Sogn og By sine Veje og Vejparter forsvarlig skal udvises, og hver Gaard sin andel efter Vejenes Beskaffenhed, Ondhed og Godhed, rigtig ved Alenmaal tilmaales“. Det hvilede også på amtmændene som en pligt, at de alvorligt tilholdt bønderne uden forskel, at de straks skulle sætte deres vejparter i stand og år for år holde dem i forsvarlig stand.

De bønder, der boede langs landevejene, havde dermed fået en ny arbejdsbyrde lagt på deres skuldre, og da de med god grund mente, at de i forvejen havde tunge byrder at bære, gik de kun med største ulyst i gang med vejarbejdet og søgte så længe som muligt at skubbe det fra sig, og lykkedes det endelig at få istandsat den tildelte vejpart, så kneb det så meget mere med vedligeholdelsen. Der er ingen tvivl om, at Rostgaard på sine embedsrejser rundt omkring i de to amter ved selvsyn har kunnet overbevise sig om den mådelige tilstand, flere af landevejene i hans embedsområde befandtes at være i, og han foranstaltede da også en grundig gennemgang af amtshusets embedspapirer for at finde de repartitioner, der i henhold til forordningen af 4. marts 1690 skulle være udarbejdet for hvert af de herreder, som lå under Antvorskov og Korsør amter.

Det viste sig imidlertid for Flakkebjerg herreds vedkommende komplet umuligt at finde nogen inddeling af landevejene, og ingen vidste, hvor den var blevet af. Formodentlig var den enten bortkommet „i den forrige Herredsfoged sal. Bertel Christophersens Betjenings Tid eller ved hans dødelige Afgang bleven forlagt“, men hvordan det nu end forholdt sig, så havde det hidtil været meget besværligt at få „bemeldte Herreders Landeveje flyede og reparerede“, fordi der havde været visse vejstykker, som ingen havde villet vedkende sig.

Det stod rent galt til adskillige steder, men især på landevejen mellem Korsør og Næstved, hvor stenbroerne både på markerne, på den såkaldte Lyngbygade ved Lyngbygård og på flere andre byers gader, efter at der ikke i mange år var gjort noget ved dem, „var be-

fundne saa onde og opkørte, at de Rejsende ikke uden med den største Besværighed derpå har kunnet køre og fortkomme“. Der var allerede i generalmajor v. Donops første embedsår i 1723 indkommet mange klagemål vedrørende denne vej, der de fleste steder var så farlig og slet, at „de Rejsende derpå ej forsvarlig kunne vorde befordret og fremkomme“, og den 23. marts 1724 bad v. Donop Flakkebjerg herredsret udmelde 8 upartiske mænd til at foretage syn over landevejen mellem Næstved og Korsør. Det blev pålagt disse 8 mænd „nøje at syne og besigtige, hvad Tilstand Vejen paa ethvert Skifte især findes udi, med derhos nøje Overslag, hvad uomgængelig til Vejens Reparation udkræves, det være sig til Tømmer, Stene og Truntebroer, Fyldning og andet deslige, samt Arbejdsløn med videre, som maatte udfordres“. Desuden skulle de skaffe sig underretning om, hvem der havde fået tildelt de forskellige vejstykker, og undersøge, hvornår der sidst var foretaget reparationer af vejen, og „i Særdeleshed gøre nøje Syn paa Eggeslevmagle Bro, om de kunne skønne, at samme Bro forsvarlig var repareret efter forrige Aars tagne Syn“.

Otte dage senere, den 30. marts 1724, blev der på tinge udmeldt 4 synsmænd til at besigtige vejen mellem Korsør og Flakkebjerg herheds tinghus, to fra Gryderup og to fra Frølunde med Ole Hansen fra Gryderup som formand, og samme dag udmeldtes 4 mænd fra Stenbæksholm i Fodby sogn med Peder Mortensen som formand, der skulle efterse vejen fra tinghuset til Næstved. To mænd fra Franckerup fik påbud om at bringe amtmandens ordre til Stenbæksholm, mens Lars Bertelsen, Boeslunde, og Hans Jensen, Neble, skulle levere ordren til Ole Hansen i Gryderup. Synsmændene skulle meddele amtmanden, hvad dag de agtede at foretage besigtigelsen af landevejen, og tre uger senere gøre deres skriftlige afsigt på tinge „med udførlig Forklaring om Vejens Brøstfældighed, og hvad paa hvert Sted kunne koste at reparere, alt under vedbørlig Straf efter Loven, ifald de noget af alt foreskrevne forsømte. De skulle og forklare udførlig hvert Sogns

Anpart Veje, hvor de paa hvad Sted begyndes og endes, som Sognefogederne for hvert Sogn skulle gøre dem bekendt“.

Allerede den 15. april begav mændene fra Gryderup og Frølund sig ud til tinghuset, hvor de begyndte deres synsforretning. De fandt her et „slemmt moradsigt Sted“ på 8 favne, der behøvede ny stenbro, og lidt derfra et andet dårligt vejstykke på 4 favne, men fandt ellers intet at udsætte på vejen, før de kom til Eggeslevmagle åbro, som efter deres skøn ikke var forsvarlig repareret, og som næppe ville kunne holde mere end et års tid. Der var heller ikke ved istandsættelsen anvendt „de Materialer, som den forgangne Aar blev sat i Fæld for, men aleneste et Stykke Egetræ til Bjælke og tvende til Hamre, og var den beklædt med Træsparrer, paaslagen med Trænagler“. Stenbroerne fra åbroen til Boeslunde var ikke blevet omlagt, som forrige års syn havde bestemt, at da der hverken var sten eller grus nok i nærheden, ville arbejdet koste 3 mk. pr. favn imod 1 mk. 8 sk. året i forvejen.

Der var heller ikke nogetsteds anlagt truntebroer; kun ved Søborg-huset var „paalagt tvende Sparretræer, som var alt for korte“. Ved vildtbanepælen mellem Gryderup og Hulby behøvedes også en truntebro, hvortil der ville medgå 4 stykker træ a 1 mk. 8 sk. Det samme var tilfældet ved Tøstebæk på Hulby mark, mens en anden truntebro på samme mark kun manglede to stykker træ.

Den kostbareste del af vejarbejdet var dog de mange stykker stenbro, der skulle omlægges. Hvor der var sten og grus for hånden, kostede det 2 eller 3 mk. pr. favn, ellers én rdl. De samlede udgifter til istandsættelse af vej og broer mellem Korsør og tinghuset blev af synsmændene anslået til ialt 170 rdl. 3 mk., men der gik et par måneder, inden de kunne fremlægge deres afsigt for herredstinget, fordi de 4 synsmænd fra Stenbæksholm ventede helt til den 14. juni med at foretage deres del af vejsynet, skønt de skulle fremlægge deres afsigt på tinge den 15. juni.

De 4 Stenbæksholm bønder havde med sig sognefogederne Chri-

stian Adamsen af Gumperup og Morten Laursen af Menstrup, og de påbegyndte synsforretningen ved Storebro, i hvis umiddelbare nærhed de fandt 2 favne vej, der kunne repareres for en sletdaler, 2 huller i Klosterskoven ville koste samme beløb, og det samme gjaldt en truntebro på Ladby mark. Et lidet hul og nogle favne vej på samme mark ville koste 4 mk., mens en liden fjællebro, også på Ladby mark, ville koste én rdl. at reparere. Ved fjællebroen var 16 favne stenbro så brøstfældig, at det ville koste lige så mange mark at istandsætte den. Yderligere 4 favne vej, deraf de to på Fodbygaards mark, blev ansat til én mark pr. favn, hvorimod de 20 favne vej fra Kyse bro til Kyse by ville komme til at koste én rdl. pr. favn. Mellem Lerbækshuset og Kyse by var der et slemt sted, 10 favne langt, som skulle fyldes op med grus og sten, og vest for Lerbækshuset var der yderligere 4 favne brøstfældig vej, hvortil kom 4 favne på Harrested hovmark, 2 ved Flæskholmhuset og 4 ved kobbellede i Førsløv mark. På den vejstrækning, der skulle vedligeholdes af Marvede sogn, var brøstfældigheden stor, idet 38 favne vej skulle istandsættes, mens Hyllinge slap med at reparere 10 favne på Fuglebjerg mark. Krummerup bro var brøstfældig på to steder, og desuden skulle der indlægges en egeplanke i broen. Endelig var der på Krummerup mark 7 favne slet vej og to huller på Ting Jellinge mark, der skulle repareres.

De samlede udgifter til istandsættelsen af landevejen fra Storebro ved Næstved til det gamle tinghus blev anslået til ialt 52 rdl. 3 mk., hvilket vil sige, at denne strækning var i betydelig bedre stand end den vestlige del af landevejen, der vistnok lå næsten uskøttet hen også i de følgende 6 år og først blev istandsat og vedligeholdt på Rostgaards foranledning.

Da Rostgaard omsider tog sagen op, fandt han det først og fremmest nødvendigt, at der så hurtigt som muligt blev foretaget en ny inddeling af herredets langeveje, og sammen med herredsfogeden Eskild Bruun indkaldte han to mænd fra hver by samt sognefogederne

Frederik Rostgaard

for de omliggende sogne til at give møde ved Flakkebjerg herreds gamle tinghus på Sønder Jellinge mark onsdag den 27. september 1730. Det blev her pålagt de indkaldte mænd at gå vejen igennem hen imod Korsør og udvise deres egne vejparter efter den gamle inddeling samt foretage ny inddeling af de vejstykker, som ingen ville kendes ved, og lægge dem til de byer, der lå bedst for at vedligeholde dem.

Rostgaard lod sig imidlertid ikke nøje med at give ordrer, men tog selv turen med ud ad landevejen. I sin bekendtgørelse af synsforretningen oplyste han, at han og herredsfogeden havde „paataget sig at udrejse paa fornævnte Flakkebjerg Herreds Landeveje for at efterse merbemeldte Veje og faa dem inddelte paa ny til de omliggende Sog- nes og Byers Bønder, at de af dem kunne blive reparerede og siden vedligeholdte“.

Vejen mellem Næstved og Korsør løb dengang som nu sammen med vejen til Slagelse vestpå, men kun til Førsløv, hvorfra Slagelse landevej drejede i nord-nordvestlig retning over Fuglebjerg, Haldagergaarde, Haldagermagle og Haldagerlille gennem Ravnebjerg, Sørbymagle og Rosted, mens Korsør landevej fortsatte imod vest og strakte sig over „Krummerup og Eggeslevmagle Aa-Broer og stødte med den vestre Ende til den store almindelige Landevej fra Korsør til København“. På strækningen fra Førsløv til Sønder Jellinge var landevejen i god stand, så den nye fordeling af vejarbejdet begyndte først ved tinghuset.

Det første stykke vej, der trængte til istandsættelse, begyndte ved den vildtbanepæl, der stod nærmest vesten for tinghuset, og fortsatte ud til Flekkende led mellem Høve og Flakkebjerg, og reparationen og vedligeholdelsen af denne vejpart blev henlagt til de 9 gårde i Fran- kerup by, Eggeslevmagle sogn. Fra Flekkende led gennem Højstrup led til den nordre side af Eggeslevmagle fjællebro skulle vejen holdes i behørig stand af Venslev sogns 35 bønder, der fik påbud om at om-

lægge stenbroen senest det følgende år. Fra fjællebroens søndre side, forbi Eggeslevmagle by, og ned over marken til midt på Tranagers bro skulle arbejdet forestås af de 25 gårdes beboere i Sønder Bjerger sogn, og det blev her nødvendigt straks at omlægge stenbroen på en strækning af 100 favne. Derimod var selve fjællebroen i særdeles god stand, eftersom den året i forvejen var blevet fornyet helt. Dens vedligeholdelse havde fra gammel tid været tillagt Hyllested og Venslev sogne, og heri skete der ingen ændring.

Hyllested sogn fik iøvrigt også tildelt den næste vejpart, der gik fra Tranagers stenbro ud forbi Lyngbygaard, så langt Lyngby gade strakte sig, til „det vestre Led, hvor der fandtes en stor blaa Sten i Stendiget ved den nordre Sides Ledstolper“. – Lyngby gades stenbro var i god og forsvarlig stand, da den var blevet lagt om i sommeren 1730, hvorimod 8 favne af Tranagers bro var så ringe, at stenene skulle lægges om senest den følgende sommer. Et stykke stenbro vest for Søborghuset, 8 favne langt, skulle omlægges straks, og det samme gjaldt grøften på begge sider af ledet og Fuglebæks bro, hvori der var lavet en ny stenkiste eller sluse, og hvor 32 favne skulle lægges om.

Det femte vejstykke, der var tillagt Ørslev sogns 38 gårde, strakte sig fra det vestre led, hvor Lyngby gade endte, til Boeslunde østre vangeded ved præstens havegærde. Her skulle 62 favne stenbro, fra Lyngby vestre led og gennem det gamle ledsted op til en stor sten nordvest for vejen, straks lægges om. Desuden skulle der graves en grøft ved begge sider af vejen, så vandet kunne få fald og løbe hen i grøfterne ved stendiget, og „de onde Huller“ og opkørsler skulle fyldes med sten og grus og stenbroen på begge sider af ledet forbedres på en strækning af 25 favne.

Vejen fra det østre vangled gennem Boeslunde by og ud til Gryderup bys vangeded mod nordvest skulle istandsættes og vedligeholdes af beboerne i Tjæreby sogns 73 gårde. I begge byer skulle stenbroen repareres, hvor der var huller, og nogle nye stykker brolægges, særlig

Boeslunde stræde inden for det østre led mellem kirkemuren, præstegården og havegærdet, hvor broen skulle forhøjes så meget, at den kunne „skyde Vandet fra sig ned til Siden paa Gaden“, og endelig skulle der ud for præstens port lægges en stenrende. Disse arbejder skulle udføres med det samme, men senere skulle der hvert år omlægges nogle stykker stenbro, hvor det var mest tiltrængt.

Fra Gryderup vestre vangeled „til og forbi Garbuen (?) imellem Gryderup og Hulby Byer“ skulle vejen holdes vedlige af bønderne i Høve sogn. Dette vejstykke bestod af en gammel og meget forfalden stenbro, der var i så elendig en forfatning, at 120 favne straks måtte lægges om, og det stykke, der lå tæt ved gærdet, og som kaldtes Grydehøjs bro, skulle gøres bredere og lægges 3 alen ud fra bemeldte gårde.

Med undtagelse af „Synderop Synder“, „Bøgebiere Øster“ og Gryderup byer var det Boeslunde sogns 92 gårde, der skulle stå for istandsættelsen og vedligeholdelsen af det sidste stykke af Næstved-Korsør landevej. Det strakte sig „fra bemeldte Garbue uden for Gryderup igennem Hulby og ud til Enden af den Vej, dér den støder paa den store Landevej fra Korsør til København“.

På denne strækning var der 24 favne stenbro over Grydehøjs rende på Gryderup mark, som straks skulle omlægges „med en Stenrende eller Sluse midt i“. Hertil kom 110 favne på Hulby gade fra østre led til Peder Jensens havegærde, hvor stenbroen også skulle lægges om. Endelig skulle der lægges ialt 30 favne ny bro over nogle lergrave forbi Hans Madsens hus til en anden gammel stenbro, og det blev pålagt de Hulby bønder i god tid at få fyldt disse lergrave op. Derfra og til byens vestre led var der 190 favne gammel og opkørt stenbro og vest for vangeledet yderligere 110 favne gammel stenbro, som med det første skulle fornyes eller helt lægges om.

Dermed var fordelingen af vejarbejdet fra tinghuset ved Sønder Jellinge og ud til hovedlandevejen tværs over Sjælland tilendbragt. Det var gjort grundigt og nøjagtigt, og for at hindre, at der i frem-

tiden skulle opstå stridigheder om, hvem der skulle vedligeholde de forskellige vejparter, havde man undervejs hamret pæle i jorden, forsynede med bogstaver, der markerede, hvilke byer eller sogne de forskellige vejskifter var henlagt til.

Rostgaard og hans talstærke følge var imidlertid ikke helt færdige med besigtigelsen af Flakkebjerg herreds landeveje. Der var endnu to veje at syne, og den ene var den landevej, „som gik fra Sorø og andre Steder længere hen i Landet“ til Skælskør. Da den i det hele og store faldt sammen med Næstved–Korsør landevejen, blev kun et forholdsvis kort stykke af vejen nævnt i repartitionen, nemlig strækningen fra Eggeslevmagle nordre vangeled gennem Eggeslevmagle ind til Skælskør by. Af denne vej var der sønden for byen en strækning med stenbro, hvoraf der hvert år skulle omlægges et stykke, og dette arbejde blev henlagt til de 65 gårde i Eggeslevmagle sogn, Frankerup by dog undtaget.

Den tredje vej, der skulle synes og indeles, var landevejen fra Skælskør til Slagelse, men kun den part, der hørte ind under Flakkebjerg herreds jurisdiktion. Det første stykke af denne landevej strakte sig fra Skælskør by gennem Dyrehaven til Sønderupsønders søndre vangeled og skulle holdes vedlige af Magleby sogn, der på det tidspunkt havde 79 gårde. Der skulle dog med det samme foretages nogen istandsættelse med at fylde nogle huller på Tranderup mark, i Dyrehaven og ved ledet ind til Dyrehaven. Desuden skulle vandet ledes fra de steder, hvor det stod på vejen, og hulvejen i stubberne neden for Sønderupsønder skulle udhugges og slettes.

Sønderup bymænd fik det nemt, eftersom de fik tildelt vejen fra byens søndre vangeled gennem selve byen ud til Skrubbestens bro. Det var navnlig i byens sydlige del nødvendigt, at stenbroen blev lagt helt om og samtidig forhøjet noget. Desuden skulle nogle lergrave, der lå alt for nær ved vejen, fyldes op, da de ellers kunne være farlige for de vejfarende.

Ved Skrubbestens bro, der var i meget slet stand, var vejen helt opløjet, og de fire bønder i Øster Bøgebjerg fik pålæg om at reparere og vedligeholde broen og vise vejen af, som den var lagt fra gammel tid. Det sidste stykke vej fra den nordre ende af Skrubbestens bro til den søndre side af Erdrup fjællebro skulle ordnes og vedligeholdes af bymændene i Erdrup.

Da man nu omsider havde tilendebragt gennemvandringen af de misligholdte landeveje, blev det på det alvorligste indskærpet de tilstedeværende sognefogeder og bymænd, at de istandsættelser, som ifølge repartitionen straks og uden ophold skulle udføres, „nu i denne Tid, førend Rugsæden sig paaatrænger, forsvarligen vorder fuldbragt, ligesom hvad herefter til Vejenes Vedligeholdelse maatte udkræves, i rette Tider bliver forrettet, saa at Vejene, det meste muligt er, kunne vorde istandholdne“.

Godt og vel hjemkommen til Antvorskov satte Rostgaard sin skriver til at renskrive repartitionen, og den følgende dag, den 28. september, stadfæstede han den med sin underskrift, hvorefter den blev tilstillet „Den kongelige Herredsfoged til Flakkebjerg Herred, seigneur Eskild Bruun, til den Ende, at han straks og ved første holdende Flakkebjerg Herreds Ting lader samme læse, paaskrive og i Protokollen Ord til andet indføre“. Denne ordre fra amtmanden til herredsfogeden blev efterkommet på tingdagen torsdag den 5. oktober 1730.

Den omhyggelige udarbejdelse med påfølgende stadfæstelse af reparationen over Flakkebjerg herreds landeveje blev ved et tilfælde Frederik Rostgaards sidste betydningsfulde embedshandling som amtmand over Antvorskov og Korsør amter. – Han havde ikke søgt bort fra Antvorskov og heller ikke ventet nogen forflyttelse, men 12 dage efter, at repartitionen var blevet læst på herredstinget, fik Rostgaard underretning om, at hans embede var givet til kammerjunker C. H. v. Warnstedt, der havde været i tjeneste hos prins Carl, og at han selv var udnævnt til translatør ved Øresunds toldkammer i Hel-

singør, et embede, der var mere indbringende end stillingen som amtmænd over Antvorskov og Korsør amter.

Rostgaard forlod nu Antvorskov og slog sig ned på sin gård Krogerup, hvorfra han med lethed kunne passe sit nye embede, som han dog kun beholdt et års tid. Hans ældste datter, Konradine Sophie, vedblev dog at have nogen tilknytning til Sydvestsjælland. Hun var i 1720 blevet gift med den daværende ejer af Førsløvsgaard, Frederik von der Maase, der døde 1728, og boede som enke nogle år på Tybjerggaard. Her antog hun i 1733 en ny huslærer for sine børn, Oluf Bruun, der i 1736 fik titel af kancelliasessor. Disse to, den nådige frue og huslæreren, fattede ret snart tilbøjelighed for hinanden, og den 2. marts 1736 holdt de bryllup på Ødemarksgaard, der ejedes af brudgommens farbroder, justitsråd Urban Bruun.

Dette giftermål bevirkede, at Rostgaard og hans kone helt slog hånden af deres datter. De gjorde hende arveløs og fik ydermere tilkendt formynderskabet for hendes børn med von der Maase. Men Konradine Sophie Rostgaards andet ægteskab blev om muligt endnu lykkelige end det første. Det varede i 22 år, og de boede indtil 1750 på deres gård Gerdrup i Eggeslevmagle sogn, i umiddelbar nærhed af de landeveje, som hendes fader så nidkært havde søgt at få istandsat og vedligeholdt.

Kilder: Chr. Bruun: Frederik Rostgaards liv og levned. 1870. Side 400–03 og 420–25. – Flakkebjerg herreds tingbog 1723–42. Folio 19a–20a, 31b–32b og 366a–367b.

Flakkebjerg herreds tinghus

Af Erling Petersen

Det gamle tinghus i Flakkebjerg herred var i 1720, da Eskild Bruun blev herredsfoged, så forfaldent, at det ikke længere kunne tjene sit formål, og tinget blev derfor i en årrække holdt i herredsfogedens hus i Flakkebjerg. Tilladelsen hertil blev givet af amtmanden over Antvorskov og Korsør amter, men det var ikke som nævnt i årbog 1969 C. H. v. Warnstedt, der gav denne tilladelse, eftersom han først blev amtmand i 1730, men en af hans forgængere i embedet, muligvis generalmajor v. Donop, der var amtmand 1723–27.

I skildringen af tinghusets nedlæggelse (se årbog 1969, s. 35–42) blev der fortalt om en syns- og vurderingsforretning foretaget i 1733 over de materialer, tømmer og andet, som endnu ikke var fjernet fra tinghuset. Siden da er der blevet fundet en synsforretning fra 1731 over alt det, der indtil dette år var bortstjålet fra tinghuset, og det vil nok kunne have en vis interesse, at der bliver fortalt lidt om denne synsforretning.

I 1731 var herredsfogeden „kommen udi Erfaring, hvorledes nogle tyvagtige og skarnagtige Mennesker skulde have fordristet sig til at indbryde på Flakkebjerg Herreds Tinghus og der bortstjålet Borde, Bænke, Vinduer, Døre, Hængsler, Stakitværket, som stod i Tinghuset foran Kakkelovnen, saa vel som andet behøvende Tømmer, bestaaende af et Skafot til Mordere med andet videre, som udi Tinghuset i et Kammer var beliggende“, og den 15. februar fik han på herredstinget udmeldt fire mænd fra Flakkebjerg, der med smeden Sigvard

Henriksen som formand straks skulle begive sig til tinghuset, „dér nøje at granske og efterse dette Tinghuses Beskadigelse og derover gøre en Vurdering og skriftlig Forretning om bemeldte Tinghuses Istand-sættelse“ og tre uger senere fremlægge deres synsforretning på tinge.

Som sagt, så gjort! De fire Flakkebjerg bønder begav sig ud til tinghuset på Sønder Jellinge mark, og den 8. marts kunne de fremlægge resultatet af deres arbejde for retten og gøre deres ed på, at „de havde efterset, vurderet og takseret det retteste og bedste, de vidste, i denne Forretning“.

Det første, de havde foretaget sig, da de kom ud til tinghuset, var at efterforske og vurdere det stjalne. Fra tingstuen var borttaget et egebord, 4 alen langt og 2 alen bredt, vurderet til 2 rd., en bæk, vurderet til 3 mk., „Stakitværket med Jernpigge paa samt Dør og Hængsler“, anslået til 1 rd. 4 mk., for skorstenen en dør og „et Skorstensspjæld at dæmpe for Ilden med“, vurderet til 1 rdl., 3 vinduer med buer og beslag, 3 rdl., 2 døre for samme vinduer, 4 mk., 3 brædder af loftet, 5 alen lange, 3 mk. – Den anden stue havde følgende mangler: et egebord, 2 alen langt og 5 kvarter bredt, 3 mk., 2 bænke ved samme bord, 5 alen lange, 4 mk., en vinduesdør for samme stue med tilbehør, 2 mk., 2 døre, hvor jernhåndtaget, klinken og hængslerne var fjernet, 3 mk., desuden var der taget et tylt brædder, som stod for et lidet kammer med dør og hængsler, og som ansloges til 2 rdl.

Af skafottet, som lå på loftet, fandtes „ikkun 5 Stolper, 3 Bjælker og 6 Kragbaand“, det øvrige, som hørte til skafottet, var bortstjålet, så det ikke kunne sættes i stand for mindre end 12 rdl. Der manglede desuden 4 stykker egeplanker, som var slået uden på huset; de var 2 alen lange og $\frac{3}{4}$ alen brede og blev vurderet til 5 mk. Det bortstjålne blev ialt anslået til 26 rdl. 1 mk.

Dertil kom den øvrige brøstfældighed på huset: Der skulle påsættes 48 alen nye fodstykker a 1 mk. = 8 rdl., hvortil kom 8 rdl. i ar-

bejdsløen, og til taget skulle der bruges mindst 16 læs langhalm, der ville koste lige så mange rigsdaler. Det ville koste mindst 6 rdl. at istandsætte de tilbageblevne vinduer, der nødvendigste reparation af skorstenen ville koste 2 rdl., en udspækning og klining af væggene ville beløbe sig til 8 rdl., mens de nødvendige mønningstørv ville koste én rigsdaler. Alt i alt ville det koste 49 rdl. at afhjælpe husets brøstfældighed, og når værdien af det bortstjålne blev regnet med, ville de samlede omkostninger andrage 75 rdl. 1 mk.

Denne synsforretning fortæller ikke så lidt om den øjeblikkelige tilstand i det gamle tinghus for Flakkebjerg herred, men oplyser også en hel del om dets inventar, og det er i den forbindelse ikke uden interesse at erfare, at man på loftet opbevarede et skafot, der blev taget ned og stillet op, når en misdæder skulle henrettes. Der har altså virkelig fundet henrettelser sted i nærheden af tinghuset, hvad marknavnet Galgeager jo da også vidner om.

Det er klart, at tinghuset måtte få sin undergang i møde, tilmed da tyverierne fortsatte i tiden, der kom. Den 30. april 1733 lod amtmand v. Warnstedt prokurator Søren Lintrup fra Slagelse indstævne universitetets husmand i Hyllested, Jens Knudsen, for at høre beviser og lide dom „angaaende 9 Stk. Egeplanker, som fra Flakkebjerg Herreds Tinghus skal være bortstjålne og hos Jens Knudsen ved Inkquisitionen den 15. April sidstleden befunden“. Synsmændene, der foretog denne undersøgelse, havde fundet de 8 planker liggende som stængetræ under et par læs hø, mens det 9. stykke var lagt for en gåserede i et kammer, og af disse planker „var de trede ungefær 3 Alen lange og $\frac{1}{2}$ Alen brede, de øvrige 6 Stk. kunne ungefær være 6 eller 7 Kvarter i Længden, og de trede deraf kunde være $\frac{1}{2}$ Alen brede, mens de trede ikkun ungefær var 4 a 5 Tommer i Bredden“. Da de var gamle, vurderedes de kun til 7 mk. 8 sk. ialt.

Synsmændene berettede derefter, at Jens Knudsen ikke havde været hjemme hin 15. april, og de havde derfor spurgt hans hustru,

hvor de planker var kommet fra, og om det ikke var de planker, der savnedes på Flakkebjerg herreds tinghus, beliggende på Sønder Jellinge mark. Hun havde hertil blot svaret, at hun ikke vidste, hvorfra de var kommet, og synsmændene havde så taget plankerne, lagt dem på en vogn og kørt dem hen i Hyllested præstegård, hvor præsten, magister Otto Ferslev, lovede at opbevare dem indtil videre.

På tinge blev Jens Knudsen af Søren Lintrup spurgt, hvordan han var kommet til disse egeplanker, og om han havde lovlig hjemmel dertil, men medens dette blev indført i tingbogen, undveg Jens Knudsen fra retten og gik bort uden at svare. Stokkemændene fik ham dog kaldt tilbage, da han var på hjemvejen, og han svarede nu Lintrup, at egeplankerne lå til stænge i huset, da han fæstede det, men at han ikke kunne bevise det.

Han kom dog ikke langt med den forklaring, for Simon Jensen fra Hyllested, der tilforn havde boet i Jens Knudsens hus, kunne oplyse, at da han boede der, var der i hvert fald ingen løse egeplanker i huset, og Peter Nielsen Smed, der også boede i Hyllested, forklarede ved samme lejlighed, at han havde smedet et par jernhængsler for Jens Knudsen, og han havde da spurgt ham, om ikke de stammede fra tinghuset. Det havde Jens Knudsen svaret nej til og sagt, at han havde fået dem af kusken på Fuirendal, der havde købt dem til ham i København; de var ikke fra tinghuset. Peter Smed kendte iøvrigt intet til, om Jens Knudsen skulle have tilvendt sig noget af tinghusets træ- eller jernværk.

Jens Knudsen kunne ikke rigtig klare for sig, men heller ikke rigtig overbevises om sin forseelse, og han blev den 30. juli dømt til at gøre sin korporlige ed på, at han ikke var en tyv, men at plankerne måtte være „ham paaført af onde Mennesker“. Såfremt Jens Knudsen ikke aflagde denne ed, skulle han miste sin hud og bøde „Igåeld og Tvigæld“, d.v.s. betale erstatning for skade og tab, i henhold til loven.

Kort tid efter blev tinghuset revet ned, og de sørgelige rester overgivet herredsfogeden til opbevaring.

Kilde: Flakkebjerg herreds tingbog 1723–42, fol. 381–383 og fol. 429–442.

Bondepige skrev verdensberømt slægtsbog

Af Kristen Kr. Ingvorsen

I Historisk samfunds årbog 1967 fandtes en ret stor artikel: „Jens Henriksens fortællinger fra barndom og ungdom“, nedskrevet af hans datter Karen Kirstine Henriksen, om hvem nedenstående lille artikel handler. Hun var født 1.-3.-1880 i Simmendrup og døde ugift 7.-12.-1942 i København, hvor hun var ansat ved telefonvæsenet. Hun udgav tre slægtsbøger: „Christen Jensen, Vindt mølle, og hans efterkommere“, 1920, „Rasmus Hansen, Ørslev, og hans efterkommere“, 1925, og „Henric Enevoldsen og hans efterkommere“, 1934.

Det var en datter af gdr. Jens Henriksen, Simmendrup, Karen Kirstine, der i en tidlig alder begyndte at skrive slægtshistorie. Først sin moders, fra Vindt mølle ved Viborg, og derefter sin faders, der stammede fra Haslev. Hun var en tid telefondame i Fakse og kom derfra ind på hovedcentralen i København, hvor hun havde let adgang til hovedarkiverne, først og fremmest Rigs- og Landsarkivet. Det var i 1925, at hun for egen regning udsendte „Rasmus Hansen, Ørslev, og hans Efterkommere“, der allerede året efter kunne spores til en halv snes forskellige lande. Bogen blev desværre trykt i et så ringe antal, at den ikke nåede ret langt uden for familien og dens nærmeste vennekreds. Heldigvis skulle bogtrykkeren aflevere et par eksemplarer til Det kgl. Bibliotek, og disse to eksemplarer har mangfoldige slægtsforskere måttet slide på nu i 45 år. Igennem bibliotekerne landet over kan de udlånes til hvem som helst og bliver det stadig. Det ville være en kolossal lettelse at få den genudsendt ved affotografering, som det sker med mange vigtige håndbøger nu om stunder, men skulle det ske, bør der forinden foretages en tilføjelse af fornavnene til person-

registret. Den, som leder efter en person med de almindelige navne som Hansen, Nielsen, Petersen, Christensen, Larsen o. lign., udsættes for et stort arbejde. Der er over hundrede med navnet Hansen, og man kan risikere at blade bogen igennem utallige gange, før man finder f. eks. Jens Hansen. Her kan en slægtsinteresseret pensionist udføre et værdifuldt arbejde, der ikke kræver nogen videre indsigt. Til hverdagsbrug er det forfærdelig irriterende ikke straks at kunne slå op på det rigtige navn, men til gengæld har bogen den store fordel, at forfatterinden har medtaget et stort antal afskrifter fra skifteprotokollerne, et uhyre værdifuldt kulturhistorisk illæg.

Bogen vakte hurtigt opmærksomhed, endog i den grad, at den senere rigsarkivar, nu afd. Svend Aakjær, satte sig hen og skrev en anmeldelse i „Fortid og Nutid“, hvoraf følgende skal citeres:

„Denne stamtavle opruller for os folk i alle mulige livsstillinger, lige fra hovedgårdsejere, præsidenter for Højesteret, professorer og kommandører af Dannebrog og til husmænd, fabriksarbejdere og høkere. Af de 2888 familier og personer i lige linie fødtes 2 på Falster, 2 på Lolland, 12 på Fyn, 145 i Jylland, 3 i Skåne, 2 i Norge, 2 i Finland, 2 i Paris, 7 i Rusland, 89 i USA, 2 på St. Jan, 12 i Canada, 1 i Siam, 1 i Afrika og resten på Sjælland, heraf 347 i København. Det er et overordentligt broget billede af det danske folk“.

Nu er der forløbet over en menneskealder, så det tør nok antages, at de op mod 3000 er blevet forøget med adskillige tusinder spredt over det meste af kloden.

Kirstine Henriksen havde let ved at finde tilbage til stamfaderen, Rasmus Hansen i Ørslev, hendes tiptipoldefar. Bedstefaderen, gmd. og sognefoged Henrik Jensen, og navnlig bedstemoderen, Karen Frederiksdatter i Haslev, havde grundig indsigt i familieforholdene. Karen Frederiksdatter var datter af Frederik Jacobsen i Ørslev, gårdfæster, forpagter på Giesegård, og gift med bondefogedens datter Ane Larsdatter fra Skuderløse, en efterkommer af Svend Gønge. Det

Karen Kirstine Henriksen

summede i Kirstine Henriksens hjem med familiehistorier. Men hendes besvær med at finde efterkommere op til udgivelsesdatoen har været enormt. Oplysninger, hun ikke kunne finde i arkiverne, skrev hun ud til familierne efter, og hun vedlagde frankeret svarkonvolut. De mest stædige, og de var ikke få, tog hun resolut og rejste ud til, hvor de så end boede. Derved opnåede hun som regel at komme hjem med adskilligt flere oplysninger, end hun havde bedt om, og dette er forklaringen på, hvorledes det var muligt for hende at føre bogen frem til dato, da det som bekendt ikke var tilladt at afskrive kirkebøger, før de var 50 år gamle.

Kirstine Henriksen var helt fra sine skoledage i besiddelse af en fantastisk energi. Som ung lånte hun sin faders ponykøretøj og tog til Haslev til gymnastik og foredragsmøder. Hun kom ret tidligt ind ved

telefonvæsenet og blev ved denne beskæftigelse hele sit liv. Søsteren, Laura Henriksen, har fortalt, at hun afslog forfremmelser for ikke at blive afskåret fra de normale åbningstider på arkiverne i København. Hun sled sig simpelt hen op, fortæller søsteren. Hun var født 1880 og døde ugift i 1942 efter en lang og svær sygdom.

Morten Lambertsen til minde

Af lærerinde Helga Hansen

Minde og hukommelse er ikke uden videre det samme. Når hukommelsen gør sin pligt, bringer den tidligere tiders oplevelser frem fra hjernekestens dyb og præsenterer dem så pålideligt, som en hukommelse nu engang er i stand til det, og det kan ofte være ord og situationer, der for år tilbage har bidt sig fast. Men mindet er mere. Det benytter sig vel af hukommelsens stof, men lægger dertil noget udefinerbart, noget, der sætter følelser i arbejde med at fremstille den stemning, hvorunder hukommelsens stof engang blev samlet. Og så kan det da gå, som Grundtvig siger:

Naar Skyggen er ligest, da hulke de smaa,
som stirre derpaa – –

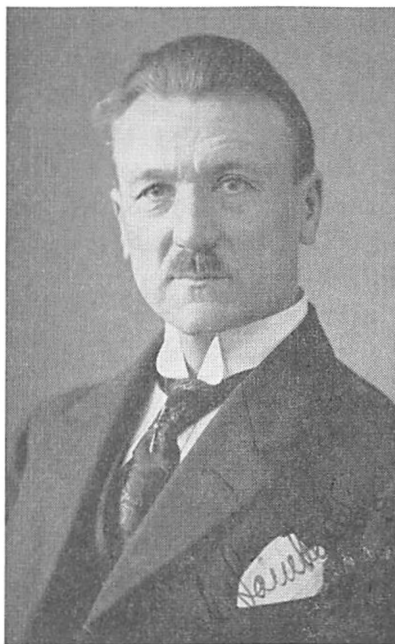
Da jeg blev bedt om at nedskrive nogle af mine erindringer om Morten Lambertsen, min dansklærer på Haslev seminarium, sagde jeg i øjeblikkets glæde et taknemmeligt ja. Få – om nogen – har haft så stor indflydelse på mig, fordi jeg mødte ham, da mit sind var ungt og ubeskrevet, og han stod på højden af sin ydeevne – han fyldte 50 år, mens jeg gik på seminariet. – Men da jeg begyndte at tænke over sagen, blev jeg klar over, hvor vanskelig en opgave jeg havde påtaget mig. Lambertsen har ikke efterladt sig noget skriftligt. Han bekendte sig vel til Indre Mission, men i sin gerning var han Grundtvigs discipl. Han var „det levende ord“s mand fremfor nogen.

Lad da hukommelsen få ordet først. Så bliver jeg ført tilbage til en grammatiktime i 1. klasse, den første time med Lambertsen. Det var

ordnet sådan, at litteraturundervisning var henlagt til Lambertsen, mens sproglig dansk vekslede mellem to lærere. Vi havde altså fået det heldige nr. i rækken, at Lambertsen skulle have os lige fra starten og dermed tillige blev vor klasselærer. Med nogen bæven havde vi indtaget vore pladser og ventede nu spændt på, at døren skulle gå op og Lambertsen vise sig. Vi kendte ham fra året i forberedelsesklassen (som det hed dengang) både af ydre og omtale, og vi vidste, at han stillede krav til sine elever. Klokkerne ringede, og så stod han der. Med hvilke ord han indledte timen, husker jeg ikke mere, men nok, at han startede med en omgang fonetik, gennemgik nogle lyde for os, viste os, hvordan læbe-, tunge- og mundstilling skulle være, og så fik vi i øvrigt til opgave at gå hjem og øve os foran et spejl. Næste gang var jeg den første, der kom op og slap nogenlunde fra det. Men næste gang igen! Da havde jeg været mindre omhyggelig med min forberedelse, for nu måtte det jo blive en andens tur. Den sorte bog og blyanten kom frem. „Helga Hansen“, lød det deroppe fra. Højrød i hovedet og med rystende knæ bevægede jeg mig op til tavlen. Det gik jo knap så godt som sidst. Men Lambertsen sagde ikke et dadlende ord. Dels kunne han sikkert se på mig, at det ikke var nødvendigt, dels havde han jo nu fra starten belært os om, at vi ikke skulle slå os til ro med, at det nok nogenlunde ville gå efter tur, til rækken var kommet igennem.

Det har altid været en skuffelse – ja, en skuffelse, der har skaffet mig stunder med følelse af dyb mindreværd – at jeg aldrig har været i stand til at få mine elever til at arbejde med grammatik og analyse med den lystbetonede følelse, jeg selv kom til at nære for faget. Men jeg havde jo heller ikke Lambertsens evner til at få selv det tørreste materiale til at folde sig ud i blomst.

Oplæsning fik vi også timer i, men aldrig glemmer jeg den dag, vi i lærebogen var kommet til overskriften „Oldnordisk“. – „Hør,“ sagde Lambertsen, „skal vi ikke prøve at læse svensk i de tre mdr. i

M. Lambertsen 1930

stedet for? Jeg læser så godt svensk, at svenskerne tror, jeg er nordmand!!“ Med stormende begejstring tog vi mod tilbudet og fik virkelig på de tre mdr. lært så meget svensk, at det kom mig til stor nytte, da jeg senere fik årskursus i faget. Fra svensktimerne stammer min første erindring om Lambertsen som oplæser. Der er et digt i min gamle svenske læsebog, som jeg den dag i dag læser „med en klump i halsen“, fordi Lambertsen læste det sådan for os, at tårene stod mig i øjnene, og jeg var vist ikke den eneste.

Måske skal jeg også lade nogle ord falde om stilskrivning. Nutidens ungdom – hvis den skulle læse dette – vil jo nok undre sig over, hvor hårdt Lambertsen tog på stavfejl. Direkte grammatiske eller

sproglige stavfejl belønnede han med en „tremaster“, d.v.s. tre røde streger, og var der noget endnu mere graverende, gav det „en cirkel“. Så lå karakteren også nede på $g \div$ eller $tg +$. Begribeligvis bør en lærer kunne stave, men senere – som praktiklærer – opdagede jeg, at det krav ikke altid blev håndhævet særlig strengt. – Naturligvis skulle disposition og form også være i orden, inden vi kom til det væsentligste: indholdet. Hvor har jeg tit senere beundret Lambertsen for den ihærdighed, hvormed han gennemgik vore stile. „Den støj, der *må* være, går ikke på nerverne,“ sagde Lambertsen og tog os op en for en for at gennemdrøfte stilen. (Det bevirkede naturligvis lidt småsnakken nede i klassen). Blev vi ikke kaldt op, havde vi til hver en tid lov til at gå op og spørge, hvad en rettelse betød. Et venligt ord fik vi af og til med på vejen. „Nogen I. P. Jacobsen bliver De jo ikke,“ sagde han engang til Martin A. Hansen. Jeg tænker mig, at et lunt smil er gledet over M.A.H.s mund, da han skrev indledningen til „Midsommerfesten“. Men her må jeg tilføje, at jeg efter „Jonatans Rejse“ hørte Lambertsen sige: „Den mands stile har jeg rettet – og nu skriver han, så hver sætning står som et ordsprog!“ – Jo, nok var Lambertsen streng i sin bedømmelse af vore stile, men så kunne det også ske, at vi til gengæld fik den glædelige overraskelse at ryge et par grader op til eksamen! Endnu et ord om stilene. Hvor det lykkedes den mand at finde på emner! Mere end én gang er det hændt mig, at jeg på vej hjem fra seminariet formede dispositionen i hovedet, og så kastede jeg mig over kladdepapir og skrivebord og skrev som en besat – med en næsten forstummet samvittigheds røst, der mumlede noget om lektier. Men når jeg har fortalt mine elever det, har de altid set ud, som om jeg vist nok alligevel hverken var klog eller rigtig klog.

Ja, vil nogle sige, men dette må dog vist bero på erindringsforskydning. Hver time *kan* jo ikke have været festlig hele vejen igennem. Men her kommer min fornuft i krig med min hukommelse. Man

M. Lambertsen ca. 1930

ventede sig altid noget særligt af Lambertsens timer. Ikke mindst litteraturtimerne. Dengang hørte forfatterbiografierne med. Det var levende mennesker, der stod bag værkerne, ikke blot et navn og et par årstal. De sidste fik vi undertiden serveret på ejendommelig vis. En dag foranstaltede Lambertsen en revolution en miniature på katederet. Den højre hånd var guillotinen, der med drabelige hug gentagne gange afhuggede den venstre hånd, så vi så hovederne rulle og hørte pøbelens jubelskrig. Pludselig tavshed. „I samme år kom en af det lille fredelige Danmarks mest idylliske digterskikkelser til verden: B. S. Ingemann.“ Pause. Et lille smil: „Nu glemmer De aldrig, at det var 1789.“ Den slags blev aldrig overdrevet, blev ikke

manér. Men det står i erindringen, som om det var i går. – Og nu nærmer vi os det, som i hvert fald for mig blev aldeles uforglemmeligt: Lambertsens oplæsning. Han havde særlige evner for ikke at sige nådegaver på det felt. Martin A. Hansen skriver i sit mindeord (Sem.s elevforen.s årsskrift 1950), at han engang sad ret kritisk ved begyndelsen af en sådan oplæsning. Han kendte stykket og troede, at Lambertsen var begyndt „for højt oppe“, så det ville gå galt, når kulminationen kom. – „Men det gik. Jeg glemte aldeles at lægge mærke til, hvordan det kunne lade sig gøre, og jeg kan umuligt forklare det „hvordan“ nu.“ Så vidt Martin A. Hansen, hvis smukke mindeord i grunden burde ud til en større kreds. Han mente, det omtalte stykke af „Marie Grubbe“ var et af Lambertsens „Pragtstykker“, og deri har han sikkert ret. Men for mig var det mest gribende, når stemningen var så stilfærdig, at man måtte beherske sig for ikke at græde. Aladdins sang ved Morgianes grav er et eksempel. Eller Blichers – den højtelskedes – enarmede soldat. Havde man dengang kendt til båndoptagere! Og dog!!

En maskine, selv den mest fuldendte, kan jo ikke gengive det levende, åndeløse samspil mellem kunstner og tilhørere. Og det var ikke ens hver gang. Det *var* ikke „en plade, der blev lagt på.“ For at Lambertsen skulle yde sit bedste, krævede han af os til gengæld, at vi tog imod. – Jeg kan tænke mig, at der på dette tidspunkt er læsere, der – hvis de er nået så langt – siger: „Ja, men dette er jo en ren hagiografi!“ Det er i hvert fald ikke meningen. Lambertsen var en personlighed af format, „stor i fortrin, stor i fejl“, skønt det kniber mig en lille smule at indrømme det sidste, selv om det vitterlig er sandt. Småtskåren var han i hvert fald ikke. Mange gange er jeg blevet beskyldt for at stå fuldstændig ukritisk over for Lambertsen. Men det er ikke tilfældet. Jeg har altid kunnet forsvare mig med, at han i alle tilfælde hverken fik gjort mig til venstremand eller oxfordmand. Så helt upersonligt slutte jeg ikke alt, hvad han sagde. Det

tror jeg i grunden heller ikke, han ønskede. Han satte netop pris på selvstændighed og modenhed hos sine elever. Aldrig glemmer jeg den dag, da han med et suk så ud over klassen og sagde: „Ja, og så må jeg endda sige til mig selv, at 80 pct. af Dem vil forsumpe!“

Der gik et koldt gys igennem mig. Her gav han – dag for dag – det bedste han ejede, blot i håb om at tænde en lue i vore sjæle, så vi kunne være til nytte i vor fremtidige gerning. Og så: „– de 80 pct. –!“ De ord har hele mit liv været en spore for mig. Ikke at jeg tør regne mig blandt de lykkelige få, der altid har virket inspirerende; men det er i hvert fald ikke Lambertsens skyld, når noget er mislykkedes for mig.

Er alt dette for „rørstrømsk“? Ja, men vi havde da også timer, hvor latteren skyllede gennem klassen. Lambertsen havde humor, både i den mere gængse forstand og i den mere subtile, som han selv definerede som sansen for proportioner. Dog mente han om sig selv, at han var melankoliker af temperament, skønt de fleste anså ham for koleriker. Naturligvis vidste han det bedst selv, og nu er jeg fuldstændig klar over, at han havde ret.

På ekskursioner var han uforlignelig. Vi stod med ham under Fjeneslev kirkes lave bjælkeloft og følte tidens vingesus, mens han i få ord levendegjorde Hvideslægtens for os. Det foresvæver mig – men her er jeg for en gang skyld ikke sikker – at vi på sådanne ture havde højskolesangbogen med. Brugt blev den i alt fald. Så godt som hver time begyndte med sang, og når Lambertsen bestemte, blev det gerne: „Som dybest brønd gi'r altid klare vand“. Af Jeppe Aakjær var det navnlig disse linjer, han holdt af: – „bad vi da i lys fra månen, som kun børn og bønder beder“. Det var det helt ud ægte i udtrykket, der betog ham. Måske var der blandt eleverne andre, der som jeg hjemmefra havde lært at sky Aakjær som „en hedning“. Vi fik bedre underretning. Heller ikke Brandes hørte til de fordømte. Han havde kaldt et nyt kuld digtere frem, og selv om Lambertsen (måske) satte

romantikken over naturalismen, så var der dog meget at hente også i hans gennemgang af Herman Bang og I. P. Jacobsen. Der må være mange, for hvem fru Fønss' afskedsbrev til børnene endnu lyder i øret. Og så de to fortvivlede linjer: „Lad længes, lad grædes med evigheds savn, der er kun en stofhob, en dåd og et navn“. – Moderens sang fra „Madame d'Ora“ og et stykke fra „Den lange Rejse“ viste os to sider af Johs. V. – Uden for eksamensstoffet fik vi af og til et indblik i, hvordan Lambertsen også fulgte med i det nye og måtte tale om det, når det havde grebet ham. Jeg husker, at han havde læst Henning Kehler (om det var en bog eller en anmeldelse, ved jeg ikke) og hvordan vi derudfra kom til at drøfte den russiske revolution. Mon man ikke uden at overdrive kunne sige, at han var vidtspændende. – Men én har jeg gemt: Henrik Ibsen. Det står for mig som højdepunktet, d.v.s. det var det for mig dengang, og „Knappe-støberen“ glemmes jo aldrig, selv om der i årenes løb er dukket minder op, som er blevet én endnu kærere.

I psykologi havde vi også Lambertsen. Der havde han lært et og andet om, hvor påvirkelige unge mennesker kunne være, og så kunne det hænde, at han brød staven over bøger, der ville tvinge i en bestemt retning. „Jeg er ligeglad med, hvor mange der muligvis er blevet omvendt ved at læse den bog. Litteratur bliver den aldrig af den grund.“ Det var en dobbelt dom, både over bogens kunstneriske værdi, men også over dens psykologiske „pres“. Det samme gav Lambertsen udtryk for i en missionsuge, hvor der hver aften blev holdt møde såvel i kirke som i missionshus. „Undtagen den sidste aften. Så skal alle presses sammen i missionshuset, som om den Helligånd virker bedst under forhøjet tryk og temperatur!“ Det var hårde ord fra en missionsmand, men de kom jo også fra en, der vidste et og andet om massepsykose. – Selv havde han mødt I.M. i sit barndomshjem. Han huskede, da forældrene blev troende. Før havde moderen sunget så meget for børnene – nu sang hun kun fra „Hjemlandstoner“,

og drengen savnede noget. Der var kommet en ny værdimåler. Han fortalte os, da han som voksen første gang var i teatret. Der sad han da i den saligste jubel over stykket, mens den ondeste samvittighed gnavede inderst inde. – „Burde jeg nu ikke have ventet, til jeg kunne gå med god samvittighed?“ spurgte han. „Nej!“ råbte vi i kor. For så var den teatertur måske aldrig blevet til noget.

Tilsyneladende meget åben – navnlig da af en jyd at være – var Lambertsen dog inderst inde meget åndelig blufærdig. Til hans 50 års dag ville vi jo give ham en gave fra klassen. Nogle fandt på, at det skulle være et krucifix, og det blev det da. Men Lambertsen sagde tak med den bemærkning, at i grunden brød han sig ikke om et krucifix i en stue. Men nu havde han fundet et hjørne på verandaen, der, hvor han holdt sin morgenandagt, og der var vores krucifix så kommet til at hænge. – Ja, mindet om en sådan mand er i sandhed en rigdom.

Senere blev jeg ansat ved kommuneskolen her i byen og traf Lambertsen på ny, denne gang i en bibelkreds for gamle elever fra seminariet. Også der gjorde hans personlighed sig naturligvis gældende og foldede sig rigtigt ud i samspil med forstander Pagh Petersen fra Den udvidede Højskole. – På den tid brød krigen ud, og vi blev besat. En dag mødte jeg op hos Lambertsen med tasken fuld af en illegal digtsamling af Kaj Munk, og hvoraf jeg nu var sikker på at have én køber til. Men der havde jeg regnet forkert. Som gammel politiker måtte Lambertsen være imod sabotage og alt modstandsvæsen, og som den yngre og politisk uengagerede var jeg blevet medlem af modstandsbevægelsen. Det var den eneste gang i mit liv, der faldt bitre ord imellem os. Og vi sluttede da også fred, skønt vi ikke blev enige. – Ved Kaj Munks død holdt Lambertsen mindetalen i seminariets festsal ud fra ordene: Martyriet kan de ikke tage fra os.

En farlig sygdomsperiode havde på et hængende hår gjort ende på Lambertsens liv. Det var en blodprop ved hjertet, som man popu-

lært kalder det, men efter en lang og smertefuld krise banede blodet sig vej gennem de mindre årer, og Lambertsen kom sig. Men nu stundede det mod afskeden med det arbejde, der havde været hans liv. Da greb depressionen ham. Det var et tragisk syn. Dog også den overvandt han. Bibliotekar Jens A. Nielsen kan tale med derom. Lambertsen læste, kom igen, fik nye bøger, drøftede bøger, læste. – Den sidste gang, jeg så ham, smilede han og gav det gamle, muntre sving med stokken. Altid vil jeg være taknemmelig for, at det blev det sidste billede, jeg fik af ham. Kort efter pådrog han sig livsfarlige kvæstelser ved en bilulykke, hvor han havde været alene i vognen, og få dage efter døde han uden at være kommet til klar bevidsthed.

Men døden skal ikke have det sidste ord. Det skal han selv gennem sin fortolkning af Grundtvig: De levendes land, den, som står i salmebogen under navnet: O, Kristelighed. Kristelighed er et underligt, udflydende begreb. „Ja, men læs: *Kriste-Lighed*,“ sagde Lambertsen, „så bliver der mening i ordet.“ Da Martin A. Hansen lå på dødslejet, kom den salme til ham i morfinrusen. Og jeg vidste, før jeg fik det at vide, hvad det var for et vers: „O, vidundertro, du slår over dybet din gyngende bro“. Med Lambertsens fortolkning i erindringen står den tro for mig som en bue over en afgrund, og spændingen, der bærer buen, er forholdet mellem tvivl og tro. Derfor gynger broen, men den bærer – „fra dødningshjem til de levendes land“.

Helga Hansen,
(dim. Haslev sem. 1932)

Data: Født 28.10.79 i Andrup, Esbjerg. Lærer ved Haslev Højskole 1902, ved Haslev Seminarium 1905. Privatist til lærereksamen 1911. Gift 10.8.11 med Martha Christensen (dim. 1909). Årskursus i dansk, gymnastik og psykologi. – Leder af feriekursus i gymn. og ass. v. st. gymnastiktilsyn, fmd. for Dansk Seminarieforening, Haslev menighedsråd og Haslev Folkebibliotek, medlem af sogneråd og skolekomm., bestyrelsesmedl. af Sønderjysk foren., fmd. i Haslev sem.s elevforen. 24–39, red. af sem.bl. Derude og hjemme. R. af Dbg. – Død 26.10.50.

Om kapsejladserne på Noret ved Skælskør

Af C. J. Brinck

Igennem mere end et par menneskealdre var den årlige kapsejlads, som „Skælskør Sejlklub“ arrangerede på Noret, almindeligvis den 3. søndag i juli, en af de festdage, som var med til at sætte lidt kulør på livet i den lille by. Det var festligt ikke blot for dem, som deltog i sejladsen, men også for de tilskuere, som fra land, især fra Strandpromenaden, fulgte slagets gang og nød synet af de mange både, der deltog i sejladsen.

Hvornår der første gang blev afholdt en kapsejlads på Noret ved man ikke noget om, men foreningens gamle protokol fortæller, at man efter en sejlads, som blev afholdt 1. maj, St. Bededag, 1874, blev enige om at stifte en sejlklub. Den fik navnet „Skælskør Sejlklub“, og allerede samme år afholdt den sin første kapsejlads, den 19. juli. Hvor mange både, der deltog i denne første kapsejlads, fortæller protokollen intet om, men der var fire præmier at vinde, nemlig: En kikert, et kompas, 20 alen kipret bomuldstøj og et flag.

De både, som deltog i sejladsen, var dels private lystbåde og dels brugsbåde, både som af fiskerne blev brugt til fiskeri.

I de første år afholdt man kapsejladsen søndag eftermiddag, men senere hen om formiddagen, dels vel fordi de deltagende bådes antal var kommet op på ca. 30 – enkelte år flere – dels fordi man gik over til at slutte dagen med en fest i Lystskoven.

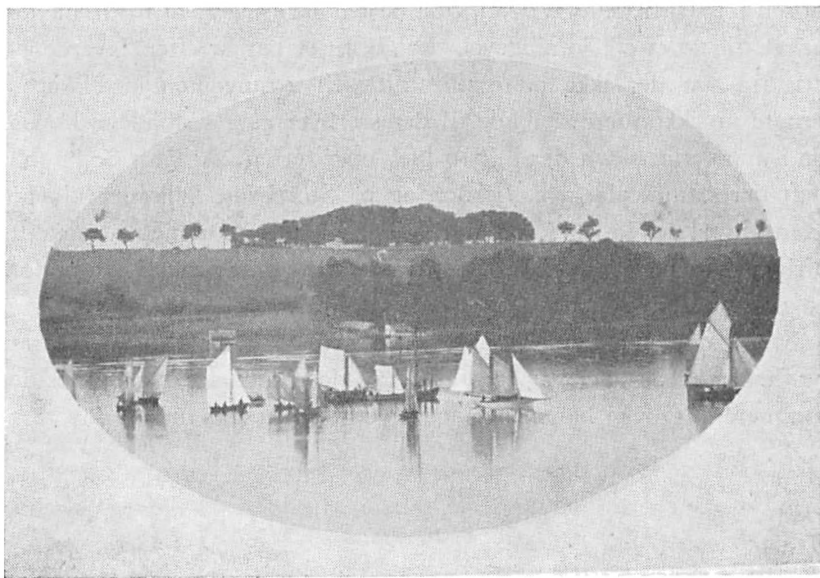
Kapsejladsen blev i mange år indledt med kanonsalut fra Strandpromenaden. Der blev salutteret med nogle små salutkanoner, som

tilhørte det gamle „Skælskør Fugleskydningsselskab“ og salutten blev affyret af barber Berg, som også ved andre festlige lejligheder gav sig af med at være fyrværker. Når salutten var forbi, begyndte sejladsen og samtidig også musikken fra et hornorkester, som var anbragt i en båd, der var forankret et stykke fra land.

Var der „god vind“, som man sagde, kunne sejladsen blive ret spændende at se på, og da navnlig på fiskerbådene, som på denne dag blev rigget til med en meget større sejlføring end de brugte til hverdag. Det hændte da også, at en eller anden væltede, fordi båden ikke kunne bære de mange sejl, men de ombordværende blev jo så fisket op af andre deltagere i sejladsen. Ved middagstid var den „alvorlige“ del af festen så gerne forbi, og man holdt en pause til sidst på eftermiddagen, hvor klubbens medlemmer, både aktive og passive, så samledes på Havnepladsen for derfra med musik og faner at marchere til Lystskoven, hvor der var præmieuddeling, spisning og til afslutning et muntert bal, som varede til den lyse morgen.

Bådene havde ved sejladsen været fordelt i flere forskellige løb, alt efter størrelse og efter om det var lystbåde eller brugsbåde. Af denne grund var der flere, der kunne vinde 1. præmie, men den største spænding ved præmieuddelingen samlede sig om, hvilken båd der havde vundet „vandrepokalen“, en sølvpokal som blev tildelt den hurtigste af samtlige både, og da den skulle vindes af den samme mand i den samme båd 3 gange indenfor et tidsrum af 5 år, kunne sådan en pokal jo vandre i mange år fra den ene deltager til den anden. Munterhed var der derimod, når den deltager, som havde brugt længst tid til at gennemføre sejladsen, skulle have overrakt sin „trøstpræmie“, en stor fødselsdagskringle. Den idé med kringlen til den langsomste båd havde en bagermester, som var medlem af en af klubbens første bestyrelser, fået, men hvad han vel næppe havde tænkt sig var, at han selv blev den første, der vandt kringlen.

Efter præmieuddelingen var der spisning for klubbens medlemmer,

Kapsejladts på Skælskør fjord

men uden damer, de kom først ved 8-tiden om aftenen, når ballet tog sin begyndelse.

Til at lede ballet udnævnte bestyrelsen ikke mindre end 3 balinspektører, men de har sikkert haft visse bryderier, da den såkaldte „moderne dans“ begyndte at vinde indpas, for i 1916 bestemte man, at der i balsalen skulle opslås et skilt med forbud mod at „danse moderne“. Allerede året efter måtte bestyrelsen dog give efter og tillade, at der blev danset „moderne“, men man påbød så til gengæld musikken kun at spille de gamle melodier. En anden udvikling, man heller ikke kunne modsætte sig, var prisudviklingen, som 1. verdenskrig havde sat gang i. Den mærkedes på festarrangementet bl. a. på spisningen, hvis menu i mange år var: Lammefricasse, kyllingesteg og kalvesteg samt dessert og dertil 1 øl og 1 snaps for kr. 2,25, nu steg

prisen i 1916 til 3,00 kr. Nej, tiderne var ikke mere, hvad de havde været, men det gik jo alligevel, det gik til et par år efter 2. verdenskrig, så var der ikke mere tilslutning til arrangementet. Fiskerne brugte nu ikke mere sejlbåde til deres erhverv, og lystbådene havde da i mange år, siden der i 1915 blev oprettet en „Amatør Sejlklub“ haft deres tumleplads på fjorden og på Storebælt. Sejlsportsfolkene fandt, hvad der jo var forståeligt, at der var megen ulejlighed med at afrigge bådene og bugsere dem „under broen“ og ind i Noret for en enkelt dags skyld.

Men for den, som har oplevet nogle af de ovennævnte sejladsere og den stemning, der var ved dem, kan det godt føles, som om både sommeren og byen har mistet noget ved disse festers ophør.

Træk fra min barndoms- og ungdomstid i Høm

Af smedemester Jens Peter Jensen

Da undertegnede for en del år siden boede i Vettørslev-Høm kommune hørte jeg ofte folk fortælle om byerne og egnen. Ikke sjældent lød det: Ja, hvis nu smed Jensen, Høm, endnu havde levet, så kunne du have fået mange flere oplysninger. Ved henvendelse til familien fik jeg lejlighed til at se optegnelser, som N. P. Jensen havde foretaget, og jeg tog da en afskrift af dem. Jeg har fået tilladelse til at benytte disse optegnelser, og de bringes her i næsten uforkortet gengivelse, idet der kun er foretaget enkelte omplaceringer af de enkelte stykker og udeladt få helt lokale og private notater. *J. Lyshjelm.*

Min far Rasmus Jensen kom 1870 ca. 28 år gammel til Høm, hvor han lejede den gamle, stråttækte smedie. Min far havde først lejet en gammel smedie i Tvindelstrup, den gamle smed hed Isak. Senere rejste han til Tolstrup, hvor han også lejede en gammel smedie – her hed den gamle smed Abraham, og for en ordens skyld kan oplyses, at den gamle smed i Mulstrup på den tid hed Jakob. I et gammelt hus ved smedien her i Høm boede en kone, som blev kaldt Skrædder Maren – hendes mand hed Kristoffer Olsen. I dette hjem var der en sypige, som hed Marie, og hende blev min far gode venner med, således at Marie blev min moder – en gudhengiven moder. Da min moder og far skulle giftes, kunne de ikke få nogen lejlighed, så min moder måtte rejse hjem til mine bedsteforældre, som dengang boede i Sandby i et lille hus med lidt jord til. Huset ligger der endnu, det første hus på højre hånd, når man kører over Susåen ad Næstved til. Der blev jeg født den 18. december 1872. Min moders skudsmålssbog viser, at da jeg var 5 mdr. gammel kom min moder og jeg til Høm,

og vi kom til at bo i et gammelt hus, som dengang lå på den spids, som er imellem landevejen og Sørupvejen. En gammel kone var død, og mine forældre fik den ledige lejlighed. Den bestod af en forstue og køkken, begge med toppede brosten, gangdøren var to halvdøre, og en stue med lergulv – der var to små vinduer. Vi boede i dette hus til september 1879.

Indboet bestod af 2 senge, et klædeskab, en kommode med stueuret op over, et bord med fire stole, flere kunne der vist heller ikke være. På kommoden var der et hvidt tæppe med fotografier oven på og en stålampe. Jeg tænker tit på, hvilket palads vores nuværende bolig må have været for min moder, da hun kom herhen, med 3 stuer, køkken og forstue.

Der var tre lejligheder i huset, og vi boede i den længst ud mod Sørupvejen. I den midterste boede nogle gamle folk, manden hed Ole og konen Stine Ols, og hos dem kom jeg ofte. Jeg husker engang, mine forældre skulle i byen, så jeg skulle være hos dem til de kom hjem. Jeg var blevet pyntet, og jeg stod på en gangbro over vejgrøften, da jeg kom til at træde et skridt tilbage og faldt på ryggen ned i vandet. Den gamle kone, som jeg var så glad for at være hos, fik travlt med at gøre mig ren.

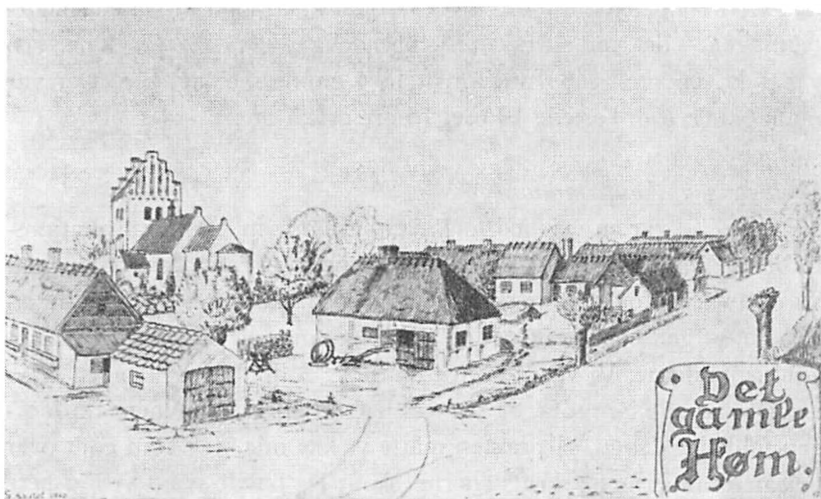
Levefoden

I minbarndom var levefoden ikke så høj, som den er nu. Vi smagte aldrig sigtebrød uden til højtiderne, men så fik vi også foruden sigtebrød både sylte, flæskesteg og andre gode ting, men når vi kom til Hellig tre kongers dag var julen forbi, og så begyndte vi igen med rugbrød, fedt og ost. På grund af min moders sygdom havde vi altid sigtebrød i huset, så når jeg var rigtig artig (hvad der sjældent hændte), kunne jeg få et sidestykke. Vi fik endog rugbrød til aftenthe – om sommeren kl. 19,30 og om vinteren kl. 19,00.

Jeg er kommet til at tænke på, at i min skoletid var her store frugt-

haver ved alle gårdene her i byen, og det var naturligvis forbudt at gå ind i dem og tage frugt. I denne henseende var jeg jo ikke bedre end andre børn, hvis vi kunne komme afsted med det, løb vi ind i haverne og tog de æbler, der lå på jorden. Jeg tænker tit på, at det var mærkeligt, at bønderne ikke sagde, at vi børn måtte komme ind og pille op, men de kom med en pisk og jagede os ud. Da vi blev lidt ældre, var det med at være gode venner med pigerne på gårdene for at få æbler. De måtte selvfølgelig heller ikke tage dem, men de gjorde det alligevel. Når frugten blev pillet ned, blev den lagt op på stueloftet, men der kunne pigerne jo også tage den, så vi kunne altid få hos dem. Når vi så kom hen på foråret, blev frugten rådden, og så blev den båret ud på møddingen. – Så kan læserne jo selv tænke, hvad jeg mener om denne og mange andre ting, som de fattige ikke måtte få noget af.

En arbejdsmand fik dengang kun 75 øre om dagen om vinteren og

Tegning af G. Kæstel

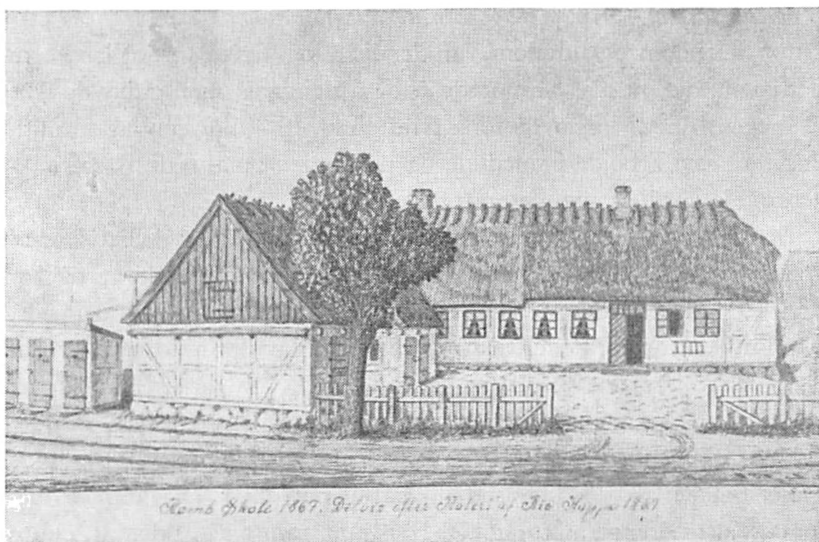
1 krone om sommeren + kost. I den tid var det ikke så knap tid på børn, så konen måtte være med at skaffe noget til huset enten ved at arbejde eller ved at gå ud og bede om noget. Som regel var det til at få en spand mælk eller lidt brugt tøj.

I mine drengeår og flere år efter var der her i Høm ikke nogen høker (som det hed i den tid), og som sådan kunne det jo hænde, at man stod og manglede et og andet: Kaffe, sukker, gryn og mel. Så var der ikke andet at gøre end at låne hos naboen, der var jo langt til Ringsted. Jeg husker en familie, som næsten altid manglede noget, så måtte børnene af sted med en kop eller en skål, og jeg husker også, at denne familie fik skyld for, at når de bragte det lånte tilbage, så manglede der altid noget i målet.

Ja, det var den tid, hvor folk var fattige, og det var store ting, når pigerne kunne få en bomuldsjole og drengene et par lærredsbukser og et par træsko. Hos os var der ikke fattigdom i den forstand, men jeg husker mange andre, der var meget fattigere, selv om de havde et lille stykke jord. Jeg mindes, hvordan det kneb med at betale smederegningen – det var ellers små penge dengang: prisen for 4 nye sko var 1 kr. 60 øre og 64 øre for at få 4 gamle sko lagt om. Der var mange ting, som kostede 10 øre, 15 øre og 25 øre.

Skolegang og konfirmation

Min skoletid var en evighed for mig, derimod var min konfirmationsforberedelse en herlig tid. Præsten var flink og venlig den vinter, han fik ellers skyld for at være streng. Der har måske været en årsag, nemlig den, at godsejerens datter og præstens egen plejedatter var blandt konfirmanderne. Vi var 9 børn i det hele, 5 drenge og 4 piger. Vi 5 drenge sad alle i en sofa, og jeg sad lige op ad kakkellovnen. En morgen faldt jeg i søvn, så præsten måtte vække mig. Jeg kom godt over det med salmerne og skriftstederne, skønt jeg havde svært ved at lære det, det var vist sjældent, jeg kunne det rigtigt, derfor var jeg også

Tegning af G. Køstel

spændt på, hvorledes det skulle gå på konfirmationsdagen, men den gik godt. Vi blev konfirmeret i Veterslev kirke, og så var det en regel, at vi fra Høm skulle stå nederst på kirkegulvet, altså stod jeg sidst, og da præsten kom til mig med overhøringen, sprang han lige over til pigerne.

Jeg ved ikke, om det var en undskyldning for mig, at jeg ikke fik lært det, men jeg måtte allerede dengang være med i smedien, og det var lige til kl. 7 om aftenen.

I konfirmationsgave fik jeg en stor træpibe, og den var kærkommen, jeg havde allerede begyndt at ryge tobak, så det havde jeg da lært.

Da jeg nu var konfirmeret, blev der ikke talt så meget om, hvad jeg skulle, for far sagde, at det var bedre at være smed end arbejdsmand, og det var det også.

Ungdomstiden – Arbejde og kammeratligt samvær

I min barndom og ungdom var der ikke så mange fornøjelser, som der er nu, det vil sige, vi morede os også dengang, men vi havde ikke så megen frihed. Vi havde først fyraften kl. 19,30, og søndag formiddag måtte vi arbejde i smedien, og på gårdene måtte de skære hakelse, feje gård og mange andre småting.

De unge samledes ved sprøjtehuset, hvor der blev spillet kegler. Der var ingen keglebane, men vi stod et stykke fra keglerne og kastede et lod mod dem – keglerne var hjemmelavede. Når der sidst på vinteren kom brænde hjem på gårdene, var der altid en eller anden, der kunne lave keglerne. De blev gemt fra det ene år til det andet, men der manglede altid nogle, og de måtte fornyes. Loddet var ca. 10" langt og 4-5" tykt, skåret af et rundt stykke. Der blev spillet om penge, der blev sat ind på en pot, d.v.s. en gammel hue, som en af os drenge måtte holde. Hvis man ramte ved siden af, måtte der sættes penge ind, og hvis man ramte et vist antal kegler, så fik man penge. Det var kun få øre, det drejede sig om. Dengang var der ikke så meget med kroner, men de var så meget mere værd, jeg husker, at vi for 50 øre kunne få 6 stk. smørrebrød – jeg har selv købt det mange gange på det Gamle Casino.

Mange aftener tilbragte vi i landevejsgrøften, som regel kom pigerne ud lørdag aften, og det kunne også ske en anden aften, så blev der danset ved sprøjtehuset med træsko på. I påskedagene blev der spillet langbold i Jakob Olsens stakhave (nu Hans A. Frederiksens gårdsplads). Til påske fik karlene, drengene og pigerne farvede påskeæg, de var hårdkogte, så de kunne holde til at kaste omkring med. De fik så mange, at de blev kede af dem til sidst. De to første påskedage var det meget sjældent, for ikke at sige aldrig, at jeg kunne være med til noget af alt dette, vi havde gerne travlt med redskaber, eller også måtte jeg være med til at save brænde, og det var jeg ikke rigtig glad for.

I min ungdom var det almindeligt, at vi i høstens tid lukkede smedien og var med at høste. Jeg ville gerne være med, men fik aldrig håndlag til det, jeg blev så træt og måtte holde op. Det gik bedre med at binde op og slæbe sammen. Klokken blev ofte 10 om aftenen, inden vi var færdige til at gå hjem. Enkelte steder fik vi æbleskiver, når vi kom hjem, så klokken blev ofte 11, inden vi kom i seng. Daglønnen var ikke stor, men lidt fik vi da for det, og så kom vi med til høstgilde, hvor der blev danset i øverststuen – en mand med en violin var hele musikken. På „Hømgården“ kom alle håndværkerne altid med til høstgilde. Vi mødte til middag og spiste suppe, men vi måtte selv medbringe ske, kniv og gaffel. Der blev danset i vognporten, der var pyntet med gran og blomster overalt på væggene, og så var der tre musikere. Ud på aftenen fik vi punch og æbleskiver.

Forsamlingshus havde vi ikke i min ungdom, men vi dansede heller ikke så meget. Der lå en lille gård på Rødstensgårdens mark, Det

Den gamle smedie i Høm

lille Sted, som vi kaldte det. Her boede der en arbejderfamilie, og her holdt vi vore baller. Det kostede 1 kr., og så fik vi fri tobak og hvidtøl – ja, og musikken blev også betalt af den krone. Der var to violiner, den ene var Kristen Olsen, han brugte ikke noder. Han var en brodersøn af Jakob Spillemand, så der var musik i ham. Når der var en melodi, der blev fløjtet for ham, så kunne Kristen Olsen spille den, selv om han aldrig havde hørt den før.

Hvedebrøds- eller bassekoner

I min barndom og langt op i tiden havde vi her i byen, såvel som i andre byer, nogle gamle koner, som handlede med hvedebrød, disse blev kaldt hvedebrøds- eller bassekoner. Jeg kommer til at tænke på, at i Veterslev var der også en kone, som handlede med basser, hun hed Jøde-Grete. I mine tanker kan jeg endnu se hende gå forbi herude på vejen med to kurve på nakken, den ene foran og den anden bagved. Her havde vi to koner, der handlede med basser, den ene hed Stine Oles og den anden Sidse Per Anders. De gik eller kom til at køre til Ringsted hver lørdag efter brød, så havde de altid frisk brød til søndag, og så fik de udsolgt i løbet af ugen, men det kunne godt være lidt tørt sidst på ugen, og det blev da brugt til sødmælk og hvedebrød.

Jeg vil gerne beskrive, hvordan sådan to gamle koner boede. Sidse Per Anders boede i fattighuset sammen med en anden gammel kone, som hed Ane Snedkers. Sidse havde en skrap mund, så det var ikke så godt for Ane, men så vidt jeg ved, var Ane meget tålmodig. Jeg hørte aldrig, hun sagde noget, når hun blev skældt ud. Disse to havde hver sin himmelseng, men ellers måtte de være fælles om stuen. Hvordan de fik lavet mad, ved jeg ikke, men så vidt jeg kendte Sidse, så har Ane nok måttet klare sig selv.

Når jeg om aftenen sad henne hos Stine Ole, og det blev hen ad sengetid, så samlede hun asken omkring de tørvegumlinger, som var

tilbage med ild i – på den måde havde hun ild om morgenen. Hendes mand, som altid gik tidligt i seng, som regel var han i seng, når jeg kom derhen om aftenen kl. 19,30 eller 20, havde pindet brænde ud, så det var let at få ilden til at blusse om morgenen, der skulle ikke bruges tændstikker.

Manden kunne, ligesom mange andre på den tid, godt lide brændevin. Når han en enkelt gang fik noget, for der var ikke penge til det hver dag, skønt det ikke kostede så meget, kunne det ske, at hun fik lidt for meget, og så skældte han konen ud for alt det, der var til. Der var en datter hjemme hos dem, hun ernærede sig ved at sy for folk, men hun og moderen tog sig det ikke nær, når Ole skældte ud, de var vant til det – og ind imellem sov Ole, og så var der fred.

Da de to gamle koner døde, kom der en ny, hun var gift, og der var en del børn i familien. Samtidig med de nye folk kom der et nyt samlingssted for byens karle og ungdommen i almindelighed. Karlene fra gårdene kom tidlige, når de havde spist deres mælkegrød, så samledes de der, og manden fortalte nogle rørende historier – de havde vist ikke meget med virkeligheden at gøre, men tiden gik med det. Jeg var selvfølgelig også med i selskabet, men kunne ikke komme så tidligt, vi havde ikke fri før klokken 7, og så skulle vi vaskes med sæbe, karlene på gårdene vaskede sig i vandtruget, men uden sæbe. Jeg måtte næsten hver aften smede træskojern, og det var af to grunde. For det første havde jeg ikke fred for folk, de skulle have skoet deres træsko, og for det andet havde jeg ikke penge på anden måde til at købe basser for. Jeg husker, at jeg var kommet til at skylde 35 øre, og det blev skrevet med kridt på bjælken, for at det ikke skulle glemmes. En aften kom jeg derhen, mens denne gæld stod på bjælken, og jeg havde ingen penge at købe for, men ville gerne have en basse. Manden pegede op på bjælken og sagde, du kan vel nok se, hvad der står deroppe, så jeg ved ikke, om du kan få mere på kredit. Jeg lovede højt og helligt, at jeg nok skulle få det betalt. Nu var gælden altså 45 øre, og det var

mange penge for mig. Jeg fik kun 10 øre for et sæt (træsko)beslag og mere end to sæt fik jeg ikke lavet på en aften – mange gange ikke mere end et sæt.

Husmandskår

Tidligere var der flere huse i byen, som hørte til Sørup, og der var en jordlod til disse huse. Disse lodder var på 3 tdr. land og stammende fra udskiftningen, men de var alle placeret ude bag i marken, så disse husmænd havde ikke meget ud af den jord. De havde en ko, og så kunne de vel nok fede en gris. Jeg husker godt, at konerne gik ud at malke – de havde en krans på hovedet, og der kunne spanen stå, således at de kunne bære mælken på hovedet og samtidig binde en hose. Det var langt at gå, når koen skulle flyttes, men der var som regel nogle børn, som kunne gå ud at flytte. Manden måtte jo gå på arbejde hver dag, men det var også meningen – jorden måttet passes om søndagen.

Omkring 1900 blev der udstykket en gård, og derved kom Østergade. Konerne på disse ejendomme måtte gå på Hømgården for at malke. De skulle stå op kl. 3 om morgenen, fordi de skulle være på malkepladsen kl. 4, og så var de hjemme kl. 7. De havde da malket 25–30 køer, og for dette arbejde fik de 43 øre. Det samme gentog sig om aftenen, så skulle de være der kl. 4 og kom hjem kl. 6½–7, og igen havde de tjent 43 øre, ialt 86 øre på en halv nat og en halv dag, og det gentog sig dag efter dag og år efter år – folk var fattige, og de var nødt til at tjene de penge.

Ildebrand

Den 10. maj 1886 brændte Toftegården. Branden begyndte i et lille parcelliststed, der lå lige ud for gadekæret, men ilden bredte sig mod vest, så der brændte flere huse og som nævnt Toftegården.

Der var mange mennesker i byen den nat. Det begyndte at brænde

lidt før kl. 5 om eftermiddagen, og det varede længe, før der kom folk udensofns fra. Når der var ildebrand i den tid, varede det længe, før der kom sprøjter, man skulle først uden for byen og se, hvor langt det var borte, og så skulle brandfogeden have sagt folk til – før var der ingen, der kom. Der gik bud på den måde, at en eller to kom rendende sognet rundt, og så skulle folk have spændt for og have læsset et par brandtønder, som skulle være på hver gård. Om sommeren var disse tønder utætte – de skulle være fulde af vand, når man kørte hjemmefra, men når man kom til brandstedet, var vandet løbet af. Sprøjten var som regel kommet først, men før vognene kom med vand, kunne den jo ikke sprøjte. Sprøjten gav ikke meget, selv om der var vand på, det vil altså sige, at man aldrig kom til en ildebrand, før det hele var brændt. Alle husmænd og arbejdsfolk skulle også møde til ildebrand – nogle skulle pumpe og andre skulle møde med spande og andre med lygter, hvis det var nat. Der var også nogle, der var redningsmandskab. Smeden var som regel sprøjtefører.

Da jeg selv blev bosiddende i sognet, blev jeg også sprøjtefører, og vi blev kaldt til brand i et hus, der lå på Trosbjergbakken, fordi det brændte oppe ved skorstenen. Da jeg kom ned med sprøjten, var der for det første ikke noget vand, og sprøjten var så tør, at den heller ikke kunne give noget, så der blev rejst en stige op til skorstenen, og så blev der båret nogle spande vand derop, og det så tilsyneladende ud til, at ilden var slukket. Konen i huset havde sat mad på bordet, og vi kom ind og skulle spise midaften. Da kom der tilfældigvis en mand forbi, og han så, at det brændte og kom ind og fortalte det. Det kan nok være, at vi fik travlt, men da sprøjten ikke kunne noget, var der ikke andet at gøre end redde, hvad der reddes kunne, bl. a. blev bordet med maden reddet, men huset brændte.

Erindringer nedskrevet november 1944
af smedemester N. P. Jensen.

Conrad Chr. Gjemzøe

Sognepræst til Nordrup og Farringløse Menigheder 1799–1815
Afskediget ved Højesterets Dom af 23/10 1815

Af Niels Fr. Rasmussen

Pastor Gjemzøe var københavner, – lad det være sagt straks, da dette muligvis forklarer lidt om, hvorfor det gik så galt, som det gik.

Hans fader var inspektør ved Nyboder, og om sine ungdomsår forklarede han selv ved en af de mange retssager, han senere blev impliceret i, at han blev student i året 1788 og tog filosoficum året derefter, i hvilken tid han uafbrudt opholdt sig i København, hvor han forblev til 1793, han gav i denne tid undervisning i Borgerdyds-skolen og i forskellige private hjem bl. a. hos tobaksfabrikant Bech.

I året 1793 kom han til Kiels Universitet for at studere videre, her opholdt han sig til 1795. Han nævner en række professorer, hvis forelæsninger han hørte, men han nævner intet om, at han dér erhvervede sig theologisk embedseksamen, men det kan vel formodes.

1795 kom han til Spandet sogn ved Ribe, hos præsten Daniel Eiler, og var der og i omegnen til omtrent 1797 uden at have nogen egentlig bestemmelse, som han selv siger.

Det synes mærkværdigt, at han kan gå i Spandet i flere år uden nogen egentlig bestemmelse, men hvis man slår op i Wibergs Præstehistorie, ser man, at samme hr. pastor Eiler i 1790 var blevet gift med Frederikke Lovise Gjemzøe, og dette giver os lov til at antage, at det i virkeligheden var hans søster og svoger, der var præstefolk i Spandet, og dette er vel så også forklaringen på, at han har kunnet gå der i flere år uden at tage sig noget nyttigt til.

Iøvrigt var det nok også opholdet her i Spandet, der blev bestemmende for hans nærmeste fremtid, idet han 1798 blev personel kappellan hos provst Johan Brorson i nabosognet Gram. Ja, mere end det, han ægtede 1799 provstens datter, Marie. – Denne provst Brorson var iøvrigt søn af den store salmedigter af samme navn.

Nu kan man jo fundere over, om Gjemzøe først lærte Marie at kende, da han kom til Gram som kappellan, eller om han kom til Gram, fordi han allerede, da han opholdt sig i Spandet, havde lært Marie at kende.

Men lykkens hjul standsede ikke herved, for allerede d. 14/6 1799 blev Gjemzøe kaldet til sognepræst for Nordrup og Farringløse menigheder. Forklaringen herpå er ligetil, – det var jo greve Schack, Giesegård, der havde kaldsretten begge steder, og det ligger derfor meget nær at antage, at svigerfader, provst Brorson, har lagt et godt ord ind for de unge hos greven, da Nordrup præstekald netop blev ledigt ved pastor Henning U. Fugls død, – det var jo da rart at få de unge sat i vej. Provst Brorson døde iøvrigt d. 8/10 1799.

Men lykken varede kun kort; allerede 3. søndag efter påske 1800 begravede pastor Gjemzøe sin kone på Nordrup kirkegård, og samme dag blev deres hjemmedøbte barn, kaldet Jacob, fremstillet i kirken, båret af madam Eiler fra Græse præstegård (pastor D. Eiler var 1797 forflyttet fra Spandet til Græse i Nordsjælland). Faddere var pastor Eiler, Græse, forp. Hansen, Giesegård, jomfru Klestrup og fuldm. Neergård samme sted.

Hr. Gjemzøe har dog hurtigt ladet sig trøste, for da han 1801 d. 18/2 udfærdiger folketællingen for Nordrup sogn, opgav han sin kone som Susanne Elfrida Opidius, 24 år gl., gift 1. gang og sig selv som gift 2. gang. Til husstanden hørte iøvrigt Frederikke Opitius, konens søster, 23 år gl., Petrine Wedeking, husjomfru, 26 år gl., og Magdalene Brodersen, den afdøde kones efterladte datter, 11 år, samt tjenestefolk.

Store opgaver ventede pastor Gjemzøe i Nordrup. Præstekaldet havde i samfulde 51 år, fra 1748 til 1799, været betjent af pastor Henning U. Fugl, hvem biskop Balle så sent som ved en visitats i Nordrup 1796 omtaler som: „Kirkens ærværdige Olding, der stadig virker med sædvanlig Held og Kraft“, efter nærmere at have omtalt visitatsen, skriver biskoppen smukt: „Gud mangfoldiggør sine Mis-kundheder over sin tro Tjener i hans høje Alderdom“. Pastor Fugl døde d. 23/3 1799, 84 år gl.

Men hr. Fugl havde levet næsten hele sin tid i Nordrup som en ensom mand, frasepareret sin kone, og med præstegårdens avling bortforpagtet, så da præstegården brændte i året 1766, formåede han kun delvis at genopbygge den, det blev kun til et våningshus og en liden længe, som det hedder i en gammel synsforretning.

Pastor Gjemzøe udtrykker sig i en skrivelse til biskop Balle på følgende måde:

„I Aaret 1799 blev jeg kaldet her til Nordrup, hvor jeg forefandt en i Bund og Grund ganske forfalden Præstegaard. Stuelængen har jeg, som det ventelig er Deres Højærværdighed bekendt, ombygget, istandsat og betydelig forbedret, samt indrettet med anstændige Værelser, hvilket kostede mig, som uerfaren og ung kom hertil, at bygge henimod 1800 Rdl. Derved, og ved andre, uundgaaelige Fornødenheders Anskaffelse, kom jeg, som selv ingen Formue havde, men kun tomme Hænder, i en betydelig Gæld, og fik desuden med haarde og paatrængende Creditorer at gøre.

Disse stormede som glubende Ulve i Aaret 1801 ind paa mig om Betaling, og for at sikkerstille mig imod disse grusomme Overfald, som de truede mig med, saa saa jeg mig nødsaget til i Begyndelsen af Aaret 1802 at opgive mit Bo. (Se herom Danske Lovs, 5. Bog, 14. Cap. § 40). Ved mine Commissærer Hr. Provst Schrøder i Ringsted og Procurator Hansen i Næstved, deres Mellemløbet blev endelig i Augusti Maaned 1802 truffet den Ordning med Creditorerne, at jeg

aarlig af Kaldets Indkomster skulde afdrage 400 Rdl. til Gældens Afbetaling, og det blev tillige fastsat, at Tienden skulde realiseres til dette Formaal.

Ved dette aarlige Afdrags Tyngde, der er saa meget mere trykende for mig, som er en fattig Mand, der ej allene daglig mangler Livets, men endog Legemets og Velanstændighedens første Fornødenheder, ikke har Evne til at dyrke min Lod, der for 1 Aar siden er udskiftet, hvortil kommer, at min Kone hvert Aar har været i Barselseng, og i de sidste 2 Aar næsten bestandig er sengeliggende, er min Forfatning bleven saa meget sørgeligere og beklagelsesværdigere.“

Her mener jeg, at det med københavneren, – Nyboder-drengen – kommer ind i billedet. Pastor Gjemzøe har formentlig savnet alle forudsætninger for at tilpasse sig et landmiljø og har derfor måttet betale dyre lærepenge. Selv indrømmer han jo da også, at han var ung og uerfaren, da han kom til Nordrup, – det sidste var i ethvert fald rigtigt.

Provsten, hr. Knudsvig i Haraldsted, har imidlertid en anden forklaring, han skriver bl. a. følgende til biskop Balle: „Pastor Gjemzøes yderlig slette og gieldbundne Forfatning maa efter al Formodning

*Nordrup præstegård, som den formentlig så ud, da pastor Gjemzøe beboede den.
Tegning af Georg Kæstel, Høm, på grundlag af synsforretninger og andre
samtidige oplysninger.*

have sin Grund i hans Levemaade og Forhold, førend han kom til Embedet her, thi det er umuligt, at han i sin korte Embedstid kan have paadraget sig den store Gield, til hvis aarlige Betaling den vigtigste Del af hans Indkomster maa anvendes. — — —

Det kan imidlertid ikke nægtes, at Nød og Trang i hans Hus er paa denne Tid meget stor, og at hans arme Kone med Børn er i en beklagelig Tilstand, jeg har derfor sørget for, at dem gives de 5 Rdl., som Deres Højædle Højærværdighed gunstigt har forundt hende, er bleven hende selv tilstillet, hvilket vil være hende en god Hjælp til at raade Bod paa hendes Trang til de yderste Nødvendigheder i Huset.

Hun fortjener efter alt det, jeg ved om hende, en bedre Skæbne end den, hun i sit Ægteskab maa friste.“

Men hvordan det end kan være sket, så var altså den frygteligste nød tilstede i Nordrup præstegård. Pastor Gjemzø fortsætter sit allerede omtalte brev til biskoppen således:

„Ikke allene savner jeg, som allerede omtalt, den daglige og nødvendige Føde og Underhold for mig og mine, men endog de fornødne Velanstændigheds Klæder til os alle, og desuden er jeg i den uundgaelige Nødvendighed at skulde, i denne Sommer (1804) bygge en Udlænge, thi jeg har til Præstegaarden ikke mere end 12 Fag Udhus.

Min Forfatning kan altsaa i Sandhed kaldes beklagelsesværdig, og dens haarde Tryk lader sig bedre føle end beskrive, den har selv, medens jeg skriver dette, kostet mig mange vemodige Taarer, maatte kun min Kones hemmelige, men daglige Sorg og Bekymring røre menneskekierlige Hjerter til Medlidenhed med os arme lidende.

Jeg har paa adskillige Steder forsøgt, om muligt, at kunne tilvejebringe et Pengelaan, hvorved kunne afhjælpes, saavel mit Huses Trang, som og til en Længes Opbyggelse, men alt har, Gud bedre mig, desværre været ganske umuligt for mig arme ulykkelige Mand.

Der er altsaa kun een Udvej tilbage for mig til at forsøge paa at udfri mig og mine fra Kummerens og Armodens fortærende Nag og

ødelæggende Græmmelse, denne nemlig, at anraabe Deres Højærværdighed, for Guds og for Christi Skyld om Forbarmelse over mig og min ulykkelige Familie, derved, at De vil have den Godhed for mig, ved Deres Opmuntring og anbefaling at formaa mine Herrer Embedsbrødre i Stiftet til efter Evne og Hjertelag at bidrage deres til en fattig og virkelig i flere Henseender nødlidende Religions Lærer og hans Families Befrielse fra den Kummerlighedens og Elendighedens Afgrund, ved hvis Bredder vi alle næsten haabløse ere. Og en Subskription i denne Hensigt, jo før des bedre, maatte blive aabnet for mig, thi jeg trænger i Sandhed til øjeblikkelig og hastig Hjælp, da jeg er ganske blottet for alle Fornødenheder lige til een Skilling, og min Kones Sygdom forværres meget daglig ved de idelige Sorger og Bekymringer for Udkommet, under hvilke hun sukker.

Med Kone og Børn anbefaler jeg mig da til Deres Højærværdigheds Forsorg, og jeg har det faste og urokkelige Haab til den algode Gud, der for Christi Skyld ikke vil lade sin Tjener forsmægte under Nødens haarde Tryk, at Deres Højærværdighed bliver et Middel i Guds Haand til en fattig forarmet og betrængt, men dog retskaffen og redelig Jesu Religionstjeners og hans Families Ophjælpning. — —“

Her må vi vist slutte citatet, skønt brevet fortsætter. Dette lange citat er medtaget, fordi selve dets form, måske mere end dets indhold, giver et godt bidrag til en karakteristik af pastor Gjemzøe.

Man forstår godt provst Knudsvig, når han skriver: „Jeg ved af mange Erfaringer, at han (Gjemzøe) er i Stand til at forsøge alt for at skaffe sig Penge, ja, endog til at foretage sig det, som ikke giver hans Person og desværre heller ikke hans Embede synderlig Agtelse.“

Egentlig skulle man synes, at pastor Gjemzøe allerede her i starten af hans embedskarriere var kørt så fuldstændig fast, at en fortsættelse i embedet måtte være umulig, men nej! Endnu ca. 10 år skulle hengå med konflikter og økonomiske kriser i hælene på hinanden. Gamle lån afbetalles med nye lån. Fogedforretninger fulgtes af tvangs-

auktioner, – økonomisk blev det til sidst en labyrint, som ingen kunne finde rede i, og derfor skal det heller ikke nu forsøges at udrede disse spegede tråde.

Dog bør det vel nævnes, at pastor Gjemzøe i 1805 blev suspenderet i et halvt år, medens en sag, anlagt mod ham af forp. Rasmussen, Ottestrup, for påstået uærlig omgang med pantsat gods stod på. Retsagen resulterede i, at Gjemzøe fik en bøde på 10 rdl. til fattiggassen, og forp. Rasmussen fik ret til at gøre sig betalt for sit tilgodehavende hos præsten, stort 736 rdl., ved at holde auktion over de pantsatte effekter. Dommen sluttede således: „Iøvrigt bør begge Parter for de mod hinanden uvedlagte Paastande fri at være“.

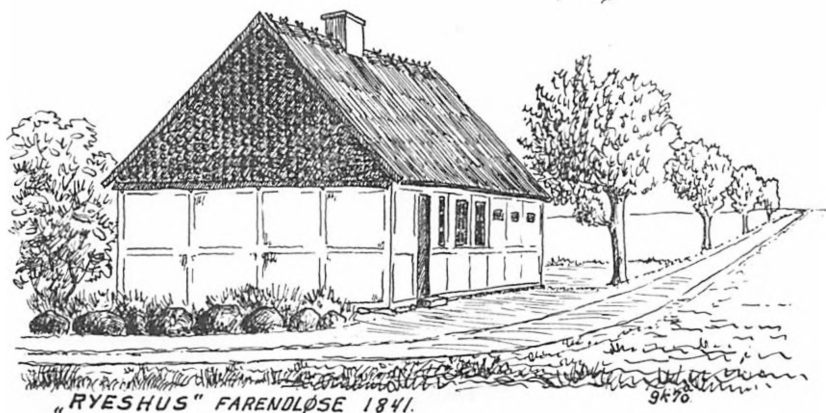
Det var, som allerede nævnt, store opgaver, der ventede pastor Gjemzøe i Nordrup–Farendløse sogne. Tiden var den sidste del af den frugtbare reformperiode, som almindeligt benævnes Landboreformernes tid.

Vi har allerede hørt om, hvorledes udskiftningen (1802) voldte pastor Gjemzøe, og sikkert mange andre end ham, store økonomiske bekymringer, – det er altid dyrt at investere i reformer.

Men der var flere andre reformer, som det i høj grad blev pastor Gjemzøes opgave at føre ud i livet, f. eks. Fattigloven af 1803 og Skolevæsenets Reorganisation, særlig det såkaldte provisoriske reglement for almueskolevæsenet på landet i Sjælland m.m. af 1806.

Tidligere havde fattigvæsenet været udøvet igennem den såkaldte herredskasse, men efter loven af 1803 blev det lagt ud i pastoraterne, og sognepræsterne blev gjort til selvskrevne formænd for de såkaldte fattigkommissioner, der foruden af præsten kom til at bestå af herredsfogeden og 3 a 4 sognemænd. Herredsfogederen mødte dog kun en enkelt gang om året. Det virkelige administrative arbejde kom til at påhvile sognepræsten og de udvalgte sognemænd, – de såkaldte fattigforstandere.

Det er vist ikke for meget sagt, at Fattigloven af 1803 var det før-

Ryeshuset beliggende ved sognevejen fra Farendløse, i skellet indtil Tvindelstrup bys marker, er et meget gammelt hussted. I en beretning fra 1795 skrives bl. a.: „Husets Navn er fra Alders Tid“. Samtlige bymænd i Farendløse betalte da 4 mark i grundskat af huset. Ved byens udskiftning i 1802 blev huset bestemt til nedbrydning, men pastor C. C. Gjemzøe købte det og tillagde det 5 td. land af Annexgårdens jord. Ryeshuset har siden 1803 og til dato været i samme slægts besiddelse.

ste skridt til den kommunale lovgivning, som senere er fortsat til denne dag.

Her i Nordrup–Farendløse kommune findes fattigprotokollerne helt tilbage til begyndelsen i 1803, og det er med den største respekt, at jeg derigennem har erfaret om det meget store arbejde, som fattigkommissionerne igennem årene udførte. En detaljeret fremstilling af hele dette arbejde fortjener engang en fyldestgørende fremstilling, her kan kun gives nogle antydninger.

Først skulle formanden, i dette tilfælde pastor Gjemzøe, undersøge de fattiges tilstand og overfor kommissionen fremkomme med et forslag til deres forsørgelse indenfor hvert enkelt år. Herefter skulle hele kommissionen udarbejde en repartition (fordeling) på levering af de

til forsørgelsen nødvendige naturalier hos pastoratets hartkornsbrugere. Naturalierne bestod i brød, gryn, mel, malt, ærter, ost, smør og flæsk. Desuden skulle der udskrives penge hos de beboere, som ikke var hartkornsbrugere, dette sidste var altså en slags skatteligning og må nok have været en ømtålelig opgave.

Når dette var gjort, skulle man, kvartalsvis, samle alle disse naturalier i præstegården og derfra uddele dem til de fattige, som regel på deres bopæl, da mange af dem var invalider eller gamle og svage, – i sandhed et mægtigt arbejde, langt sværere at administrere end den folkepensions-check, hvormed sagen nu om dage ordnes.

Mange triste menneskeskæbner kan man erfare om ved at læse pastor Gjemzøes indstillinger til fattigkommissionens afgørelse. Vi tager en enkelt fra året 1804:

„A) Hmd. Hans Christensens Kone, Sidse Pedersdatter i Faringløse, barnefødt i Ørslev, 61 Aar, meget svagelig og har Skade i det ene Ben, hvorfra kommer, at hun ingenlunde er i Stand til at kunne fortjene sig noget til Livets Ophold.

Manden arbejder ved Bøndergaardens og Husenes Opbyggelse (efter Udflytningen), men han bekymrer sig intet om hende og giver hende kun saare lidet til Hjælp, da han forøder, hvad han fortjener paa sig selv, – for det meste ved Drik. Hun har været gift med ham i 30 Aar og boet i Sognet i 12 Aar, hvor hun nu og da har faaet Almisse.

Paa Grund heraf kvalificerer hun sig virkelig til Commissionens Hjælp, endskønt Manden godt kunde ernære hende, eller dog efter Ævne bidrage til dendes Underholdning.“

Kommissionen bevilligede hende 2 skp. rug og 4 skp. byg, hvilken almisse uddeles til hende ad 2 gange, nemlig det halve nu og det andet halve til det forestående kvartal, thi det forventes, at manden selv i sommertiden kan fortjene til underhold såvel for sig som for hende.

Det er som om man øjner både fornuft og menneskelighed hos

pastor Gjemzøe, når man læser sådan en indstilling, – men han vidste jo også, hvad det var at være fattig.

Også på skolevæsenets område fik pastor Gjemzøe en stor opgave at løse i Nordrup-Farendløse. Pastoratets skolevæsen blev netop i hr. Gjemzøes første embedstid reorganiseret, først ved at en skole blev oprettet i sognet Farendløse i året 1800, dernæst ved at føre bestemmelserne i det såkaldte provisoriske reglement af 1806 ud i livet. Dette reglements § 33 bestemte, at der i alle sogne skulle oprettes skolekommissioner. Disse kommissioner skulle bestå af skolepatronen (største lodsejer) samt af sognepræsten og desuden af en eller to skoleforstandere. De sidst udnævntes af amtet blandt de hæderligste bønder i sognet.

Også skoleprotokollerne er her i Nordrup-Farendløse sogne intakt helt tilbage til 1809, og det har været spændende læsning, i dem at kunne følge slagets gang, for og imod pastor Gjemzøe. Ja, for det er vist ikke for meget sagt, at der netop på skolevæsenets område udkæmpedes en personlig kamp, kun svagt camoufleret under saglige synspunkter.

I Nordrup sogn kom skolekommissionen til at bestå af pastor Gjemzøe, godsforvalter Sonnesen, Giesegård, samt gmd. Hans Pedersen, Nordrup, og i Farringløse sogn af Gjemzøe, Sonnesen samt mølleren S. Sørensen (Schøller).

Lige fra skolekommissionernes første møde d. 18/9 1809 går pastor Gjemzøe i brechen for, hvad han i overensstemmelse med reglementets § 62 kalder uundgåeligen nødvendige anskaffelser til skolerne, såsom reparationer af inventariet, anskaffelse af skrivepapir, blæk m.m, men stadig bliver disse anskaffelser syltet med den motivering, at skolekassen savnede penge.

En sådan smålighed har selvfølgelig irriteret pastor Gjemzøe, der havde et mere rundhåndet syn på økonomiske sager.

Endelig forelå ved Farringløse skolekommissions møde d. 4/2 1811 et af snedker Schou i Klippede på kommissionens anmodning forfattet overslag på omkostningen af nogle hylder samt af kathedere og bordenes reparation, hvilket arbejde beløb sig til den summa 28 rd. Desuden fremlagde pastor Gjemzøe en fortegnelse over bekostningen af bøgernes med deres anskaffelse til den sum af 22 rdl. 4 skl.

Kommissionen fandt, at begge beløb burde approberes som værende aldeles nødvendige og desuden opmuntrende med hensyn til undervisningens fremme. Men da kassen ikke kunne afholde slig en udgift, havde kommissionen overensstemmende med § 53 i reglementet udnævnt 4 af de hæderligste mænd i distriktet, til i forening med sig at ligne det nødvendige beløb på skoledistriktets beboere, hvilken ligning samme dags eftermiddag efter dette mødes afslutning ville ske, på det, at overslag tilligemed ligningen kan vorde amtsdirektionen tilstillet til approbation – – –

Det kom dog til at gå anderledes. – Allerede d. 12/2 så skolepatronen sig nødsaget til påny at sammenkalde kommissionen i anledning af, at de 4 udnævnte „hæderlige“ mænd, gårdmændene Hans Rasmussen, Mads Sørensen, yngste Niels Hansen og Anders Madsen havde vægret sig ved at underskrive den ved mødet d. 4/2 forfattede ligning. De 4 mænd, som også var tilstede ved mødet d. 12/2, motiverede deres vægring med, at den dem forelagte ligning ej var således som den af dem i forening med komm. d. 4/3 i concept var blevet affattet, men tilstod derhos, at de ikke ville underskrive den af den årsag, at de ikke turde eller måtte for de andre af skoledistriktets beboere, som havde udtrykkeligen forbudt dem at underskrive. – Skolekommissionen erklærede til slut, at den så sig nødsaget til at indbringe de 4 „hæderlige“ mænds uvillighed til at underskrive den affattede ligning, som de andre beboeres modvillighed i at bidrage til ungdommens oplysning fremme for amtet, til dettes videre foranstaltning.

Allerede samme dag tog sognets bønder dog sagen i deres egen hånd og indsendte følgende klage til amtet:

„Underdanigst Pro Memoria

Vi Farringløse Sogns Beboere besværer os over den Sum, som Skolecommissionen har paalagt os, omtrent nogle og 40 Rigsdaler, da vi synes ikke, at de Mangler behøves til Skolen som Commissionen har paalagt os, nemlig til Bøgerne og Skolen m.m. da disse og misbruger Skolen. Adskillige Gange er der holdt Komediespil og Legestue for Byens Ungdom og Krigsfolk, og der har paa nærværende Tid været indtaget Inderste-folk. Ved saadanne Lejligheder kan Skolen snart blive spoleret, og da vi kun er få om at betale og vedligeholde Lejligheden, kan vi snart komme til at betale paa ny igen.

Ligeledes kedes vi Farringløse Sognemænd ved saadan en Præst (Gjemzøe), formedelst at ingen snart tør komme til Kirken for hans „Tig og Trygl“, baade for Pløjning og for Penge, og hvad videre, som kan forekomme, og naar han ikke kan faa sin Begæring opfyldt, saa truer han os med, at han skal huske os det efter, men paa hvad Maade ved vi ikke.

Farringløse og Tvindelstrup den 12. Februar 1811.“ Underskrevet af samtlige bønder, 16 ialt.

I en skrivelse dateret d. 14/2 udbeder amtet sig en forklaring om den påståede uorden ved Farringløse skole. Denne giver igen skolekommissionen anledning til et svar dateret d. 19/2. Dette lange svar kan selvfølgelig ikke finde plads her, men nogle hovedpunkter må refereres.

Skolekommissionen mener, at bøndernes egentlige og sikkerlig attræde hensigt har været skolegangens standsning på den måde, at mangel på inventarium i skolen om kort tid ville bringe kommissionen ude af stand til af læreren at fordre undervisningen givet efter de med reglementet stemmende forskrifter.

Angående skolestuens brug til marionetspil, da indrømmer kommissionen, at nogle i egnen indkvarterede soldater en aften har benyttet skolen til et sådant spil for at more sognets ungdom og ældre, – men ikke med kommissionens billigelse.

Kommissionen måtte også indrømme, at lærer Bohne havde indtaget skomager Fristrups stakkels husvilde familie i et værelse i lærerens private lejlighed, men det var sket i familiens yderste nød. Fristrup skal endog i sin store forlegenhed have budt en gmd. i Farringløse 20 rdl. for at få en hos ham ledig stue til beboelse, blot for i vinter, men forgæves.

Kommissionen udtaler til sidst håbet om, at amtet kan indse, hvor brydsomt, og med hvor megen modvillighed den må arbejde, og den imødeser roligt, hvorledes Farringløse skoledistrikts beboere bør anses for den af dem indgivne og tildels løgnagtige og modvillighed røbende klage bør anses.

Amtet kunne dog ikke helt godtage denne indberetning, men forlangte, at lærer Bohne skulle idømmes en mulkt på 2 rdl., og at Fristrups straks skulle fraflytte skolen.

Iøvrigt ulmer utilfredsheden stadig. På sit møde d. 4/3 går kommissionen hårdt i rette med forældre og husbonder, fordi de kun sender de kirkepligtige børn i kirke hveranden helligdag, skønt de ifølge reglementets § 17 skulle møde hver helligdag. Kirkepligtige var alle børn over 12 år. Konfirmanderne og de børn, som bedst kunne „holde tonen“, skulle anvises plads i koret for at hjælpe læreren med at lede sangen. Skolepatronen var til gengæld pligtig at sørge for siddepladser til dem.

Ved mødet d. 1/4 konstaterede kommissionen, at det nu var blevet bedre med børnenes kirkegang, men mener dog stadig, at Farringløse skoledistrikts beboere griber enhver lejlighed til at unddrage ungdommen fra at forbedres i deres kundskaber.

Den 6/5 foreligger skrivelse fra amtet, hvori man giver endeligt

afslag på at approbere den tidligere indsendte ligning, da der i overslaget var indbegreben bekostning af bøger og skrivemateriale m.m., hvilket skulle bekostes for den almindelige skolekasses regning, man forlangte derfor fra amtet et nyt overslag og en ny ligning.

Kommissionen udvalgte derfor 4 nye „hæderlige“ mænd til at af fatte den forlangte ligning, på det at disse ikke skulde, ligesom de forrige, foranledige ubehageligheder med ligningens underskrift.

De nye mænd var: 1. Gmd. Chr. Pedersen, 2. Gmd. unge Niels Hansen, 3. Sognefoged Jens Jensen, alle af Farringløse samt 4: Gmd. Chr. Andersen, Tvindelstrup.

Men nu bryder et nyt uvejr løs. Den 27. og 28. maj kommer pastor Gjemzøe på inspektion i Farringløse skole, og han finder dér meget at klage over, hvilket udløser en formelig papirkrig imellem de mange deri implicerede parter, således at en fuldstændig gengivelse deraf formentlig kunne fylde hele denne årbog.

Et sammentrængt referat af skolekommissionens betænkning (selvfølgelig uden hr. Gjemzøe) til amtet, dateret d. 5/8 1811, vil dog give en antydning af, hvad sagen drejer sig om:

„At Skolelærer Bohne d. 27. Maj om Morgenen ikke før Kl. 7¼, om ej sildigere, kom ind i Skolen for at begynde Undervisningen, og saaledes straks fraveg det befalede, kan anses bevist ved hans egen Tilstaaelse, og saaledes har Pastor Gjemzøe været berettiget til at advare ham, og paalægge ham for Fremtiden at begynde Bøn og Undervisning til rette Tid, hvilken Advarsel fornemmelig maa have været Anledning til den skændige Ordstrid imellem Præsten og Læreren, som bragte den sidste ude af Stand til derefter, paa Præstens Forlangende, at begynde Bøn og Undervisning.

At Præsten under det forefaldende d. 27/5 har udkældt Skolelæreren for Slyngel i Børnenes Paahør, er forklaret af Murer Albrecht fra Klippede og Søren Sørensen, Farringløse Mølle, men ingen af dem har kunnet erindre Samtalen fra Begyndelsen, dog har de sagt:

„at der blev udvist gensidige Grovheder fra begge Sider, saavel Præsten som Læreren, hvilket lader formode, hvad vi antager for rimeligt, at Skolelæreren har opponeret med den ham af Præsten givne Advarsel, og dette har været Aarsag til, at Præsten, forglemmende sit Embeds Medfør og sig selv, har udskældt Læreren. Hvilket af os ikke kan antages at ville være sket, hvis Læreren havde anhørt Præstens Advarsel uden Modsigelse, det han i Henseende til Undervisningens for sildige Paabegyndelse burde have gjort. — —

Idet vi langt fra kan billige Præstens vist nok uanstændige og upassende Udtalelser mod Læreren, kan vi ej heller frifinde Sidstes lastværdige Opførsel mod Præsten, og det endmindre, fordi det stedse synes os, som Lærer Bohne fra Begyndelsen havde det i sin Magt at lette for ham, da han dog virkelig havde fejlet, ved beskeden Anhørelse af Præstens Erindringer, og givne Løfte om deres Efterlevelse og Undervisningens Paabegyndelse, at have undgaaet Uartighederne imod sig fra Præsten.“

(Nogle mindre væsentlige anklagepunkter må udgå).

At Lærer Bohne efter Præstens Angivelse og egen Tilstaaelse er gaaet ud af Kirken flere Gange under Gudstjenesten, hvor han med Børnene efter Reglementets § 17 antages at burde være bleven, kan vi ikke synes lovligt undskyldt med Lærerens Paastand om, at det var sket naar Tjenesten var begyndt Kl. 9, og han var fastende og derfor har fundet det nødvendige at gaa ud for at faa noget at spise, men da det er sket flere Gange, uden at Præsten har advaret ham om, at han forsaa sig med saadan en Udgang, maa dette anses som en formildende Omstændighed.

Det af Præsten paaklagede, at Bohne første Paaskedag nær havde glemt sin Pligt, at afhjælpe ham Messehagel og Skjorte, synes vi ikke burde være fremført, da Lærer Bohne blot var blevet opholdt et Øjeblik af andet lovligt Erinde.

Paa Grundlag af forestaaende er det sluttelig vor Formening, at

denne Tvistighed, der i sig selv fra Begyndelsen har været af saare Ubetydelighed, ganske havde kunnet hæves og standses, naar Præst og Lærer, – som de burde, enten det nu var i Samtale eller ved Embedspligtens Opfyldelse, da havde vist gensidigt, hvor rigtigt, nyttigt og gavnligt det er, at en Præst og en Lærer omgaas i Enighed med hinanden, den første med en besindig Advarsel, naar den sidste fejler, og den sidste ved at følge den og rette sig derefter. Naar saadant havde været Tilfældet, da havde denne for Tiden værende Uenighed imellem begge sikkerlig af sig selv været intet eller bortfalden.

Vi er derfor af den Formening, at en alvorlig Irettesættelse baade til Præsten Hr. Gjemzøe og Degnen Bohne, fra den Højrespektive Amts Direktion selv for dette deres Forhold til hinanden, maa være nok og have lige saa gode Følger, som om Sagen enten kom videre eller, at den blev anset med en Mulkt.“

Underskrevet Sunnesen / Søren Sørensen.

Vi må her forlade denne sag for at tage fat på den næste. Lærer Bohne blev forøvrigt året efter forflyttet til Benløse og senere til Gyrstinge. Om hans sørgelige skæbne kan man læse i Johs. Jessen: Alsted og Ringsted Herreders Skolehistorie.

Næste gang, det går løs, bliver i Nordrup. Ved skolekommissionens møde d. 7/1 1812 anmærkede man på pastor Gjemzøes foranledning, at Giesegårds avlingsbestyrer hr. skovrider Henriksen stadig, uagtet at han bestandigt er blevet mulkteret derfor, afholder de på Giesegård brugte skolepligtige drenge fra at møde i skolen, hvilket præsten anser som modvillighed fra skovriderens side. Skolekommissionen mente heller ikke at kunne undlade at indberette skovrider Henriksens ulovlige forhold for amts-skoledirektionen, forventende dennes resolution om skolekommissionen fortsat skulle lade sig nøje med de direkte mulkters betaling, eller om det ikke var nødvendigt at indanke sagen for cancelliet.

Nu må det nok bemærkes, at godsforvalter Sunnesen ikke selv var

til stede ved dette møde, men var repræsenteret ved sin fulm. hr. M. Rasmussen, ellers var mødet formodentlig ikke faldet sådan ud.

Nu sker der det, at man fra skolepatronens side (Giesegård) simpelthen undlader at indberette sagen til amtet, og nøjes med, underhånden, at give skovrideren en venskabelig henstilling om at rette dette forhold, hvilket også sker.

På kommissionens næste møde d. 3/2 meddeler skolepatronen så, at han ikke har indsendt den omhandlede indberetning til amtet, og han forventer, at de andre medlemmer vil kunne tiltræde dette, da den ønskede bedring vedr. børnenes skolegang allerede nu var indtrådt.

Pastor Gjemzø kunne dog ingenlunde tiltræde skolepatronens mening om denne sag, så meget mindre som de fremførte grunde var såre svage og i ingen henseende kunne undskylde det forhold, som skovrider Henriksen havde tilladt sig at udvise ved, gennem lang tid, at fraholde de på Giesegård tjenende drenge fra at søge skolen. Han refererer sig altså til kommissionens beslutning ved sidste møde og henstillede, at de øvrige medlemmer af komm.: „som Mænd af fast Karakter hverken af Frygt, Gunst eller Venskab vilde frafalde den een Gang tagne Beslutning, og altsaa indsende Sagen til Amts-Direktionen, da han ellers i modsat Fald selv vilde gøre det.“

Præsten karakteriserede endvidere sig selv som en, der lige så lidt i denne sag som forhen i nogen anden sag har ladet sig lede i sine handlinger enten af frygt, venskab eller personligt had, og han ville ønske for skolepatronen (fulm. Rasmussen) således at kunne retfærdiggøre sig sin fremfærd i denne sag.

Skriften i protokollen er meget afbleget og derfor svær at læse, men det kan dog ses, at præsten taler sig mere og mere op og ud-slynger den ene påstand efter den anden, samtidig med at han fremhæver sig selv som en mand, hvem Hans Kgl. Majestæt har betroet et offentligt embede og derfor er forpligtet til, såvidt hans virke angår, at våge og påtale, at ingen fortsættligt eller modvilligt overtræder et

hvilket som helst kongebud, især når dette har en så velgørende hensigt som ungdommens undervisning. Præsten erklærer endvidere, at hvis slige månedlige debatter, fremdeles af partiskhed eller venskab prægede, skulle finde sted, så han sig nødsaget til at indgå til cancelliet med en forestilling om, enten at vorde fritaget for slige ked-sommelige møder hvis øjemed ville blive hensigtsløse, eller hos højst-samme at udbede sig underretning om, hvorledes han i slige tilfælde havde at forholde sig, da han som den mand, hvem ungdommens un-dervisning og oplærelse i egentlig forstand er anbetroet ikke agter sig for fremtiden at være i kommissionen.

Skolepatronens fuldmægtig, hr. Rasmussen, spurgte til sidst præsten, om han så agtede at indstille sagen, og det i dag passerede, til amtet, men derpå behagede det ikke præsten at svare, da det allerede forhen var bestemt.

Nu var der så også lagt hårdt op i Nordrup skolekommission, det ses dog ikke, hvorledes denne sag videre er forløbet, men d. 5. marts dør pastor Gjemzøes anden hustru af svindsot, som han selv oplyser i kirkebogen, og forvalter Sonnens bliver syg og dør i begyndelsen af året 1813. – Måske har dette virket lidt afdæmpende på pastor Gjemzøe, dog næppe, snarere er det nye sager eller konflikter, der har krævet hans opmærksomhed.

Det blev allerede i maj måned 1811 af cancelliet og biskoppen på-lagt pastor Gjemzøe at rense sig for de Farringløse gårdmænds for-nærmelige udtalelser mod ham i skrivelsen til amtet d. 12/2 1811.

Sagen verserede for retten i lang tid. Birkedommer Huusher, Ring-sted, førte den på pastor Gjemzøes vegne, mens prokurator Poulsen, Alstedgård, repræsenterede bønderne. Mange vidner blev afhørt og lange tingsvidner beskrevet, uden at noget afgørende nyt egentlig fremkom. Hr. Huusher skønnede, efter de foreliggende oplysninger, at ingen kunne have årsag til at besvære sig over hr. Gjemzøe, og at han

holder gudstjenester og andre embedsforretninger med al den højtidelighed og andagt, som disse forretninger udkræver, han påstod derfor, at den ommeldte besværing af 12/2 mortificeres og at bønderne til dømmes, hver for sig, at gøre præsten en passende afbigt og desuden hver for sig bøder til sognets fattigkasse, samt at de betaler alle sagens lovlige omkostninger.

Prokurator Poulsen mente selvfølgelig at kunne føre bevis for den stik modsatte opfattelse, – andet ville ikke være at vente, men der er dog grund til at referere, at et af de vidner, han førte i retten, nemlig ungarl Peder Hansen, tjenende hos sognefoged Jens Jensen. Dette vidne forklarede bl. a., at han har hørt, at pastor Gjemzøe, en gang i hans husbonds hus, forlangte penge til låns, men da hans husbonde ikke ville samtykke heri, sagde hr. Gjemzøe, at han nok skulle huske ham det. Vidnet havde også hørt sit husbond sige, at han ikke skøtede om at gå i kirke, da han ikke kunne nære sig for overhængsel af hr. Gjemzøe. – Det kan her indskydes, at Jens Jensen, som var en velhavende mand, gentagne gange forstrakte pastor Gjemzøe med kontanter, måske mere ved at afkøbe ham værdier end ved direkte lån. – Vidnet havde også hørt tale om, at Farringløse bymænd skulle have skjult sig for hr. Gjemzøe, når han er kommet til eller gået fra kirken. Såvidt Peder Hansen. Men hvilket resultat kom retten til? Jo, d. 15. juli 1812 forkyndte den følgende:

„Thi blive i denne Sag at kiende for Ret: De af Farringløse Sogns Gårdmænd i Skrivelse til Amtet eller Amtets Skole Direktion, af 12/2 1811 fremførte udtalelser om hr. Gjemzøe, bør døde og magtesløse at være, og ikke komme hr. Gjemzøe til Forklejning i nogen maade, men iøvrigt bør bemeldte Mænd for hans Tiltale i denne Sag fri at være.

Processens Omkostninger ophæves. I Diæt og Salær bør de Indstævnte betale Hr. Gjemzøes beskikkede Sagfører, Hr. Birkedommer

Huusher, 50 Rdl., som efterkommes inden 15 Dage efter denne Doms Forkyndelse under Execution.

Ringsted Herredsret, d. 15. Juli 1812.

Underskreven Petersen, Herredsfoged.“

Hermed havde denne sag nok været sluttet, om ikke pastor Gjemzøe ved dens forkyndelse havde begået en formel forseelse ved selv at underskrive og desuden skriftligt at anmode sognefoged Anders Pedersen, Nordrup, om at påtegne domsakten, før denne af Nordrup sogns stævningsmænd, gårdmændene Jørgen Olsen og Hans Pedersen, var lovligt forkyndt for de domfældte gårdmænd i Farringløse sogn.

Af forhøret fremgår det, at stævningsmændene overfor præsten besværede sig over, at det var så vidtløftigt for dem at gå rundt til hver enkelt af Farringløse sogns gårdmænd og forkynde dommen, hvortil hr. Gjemzøe svarede, at når blot dommen blev forkyndt for nogle af mændene, var det nok. Stævningsmændene gik derefter til Farringløse og fremlagde indholdet af dommen for Mads Sørensen, der erklærede sig fornøjet dermed, sognefoged Jens Jensen, der ligeledes erklærede sig fornøjet, også på Tvindelstrup mænds vegne.

Gl. Niels Hansen ligeledes fornøjet, Chr. Pedersen ligeledes, salig Hans Rasmussens enke, som ikke var fornøjet, anneksbonden Søren Nielsen var ikke hjemme, men hans kone sagde, at hendes mand var fornøjet med dommen. Flere steder var de ikke.

Da de kom tilbage til præsten og berettede for ham, hvem de havde været hos, sagde hr. Gjemzøe, at når de benævnte mænd havde erklæret dem fornøjet med dommen, vidste han, at ingen andre havde noget at indvende derimod.

Sognefoged Anders Pedersen, Nordrup, blev også afhørt. Han tilstod at have skrevet påtegningerne på den ommeldte dom, tilligemed stævningsmændenes navne derunder, og han erklærede frimodigt, at han også ved andre lejligheder havde skrevet påtegninger for stæv-

ningsmændene, dels fordi de var så langt fra boende, og dels fordi de ikke kunne skrive ordentligt. Og da det var ham bevidst, at stævningsmændene havde været i Farringløse for at forkynde dommen, faldt han ikke i tvivl om, at dette var sket på behørig vis, da præsten bad ham om at påtegne den, hvad han derfor gjorde.

Som sagt en formel, men utilgivelig fejl, som lands-, over- samt hof- og stadsretten takserede til 400 rdl. sølvværdi i mulkt til pastor Gjemzøe, som ligeledes skulle udrede sagens omkostninger. Sognefogeden blev suspenderet, men hans sag i denne forbindelse er ikke videre undersøgt.

I marts måned 1813 blev pastor Gjemzøe for anden gang suspenderet fra sit embede.

Provst Mønster skriver derom til biskoppen d. 18/3:

„Saa snart Deres Højærværdigheds Skrivelse af 9. d. Maaned var mig i Hænde, rekommanderede jeg Pastor Gjemzøe samme, og paa-lagde ham, fra dens Modtagelse, at afholde sig fra samtlige præstelige Forretninger, og meldte ham, at Cappellanen Hr. M. Nielsen ufortøvet vilde komme, og at han indtil videre havde at afse ham Logi og forsyne ham med Kost og Varme, indtil det blev bestemt, hvad han skulde tillægges, og for at lette Sagen bad jeg Pastor Gjemzøe at gjøre sine Proportioner, han lovede dette, og jeg har ventet hans skriftlige Svar, men endnu ej faaet samme, jeg vil derfor ikke undlade at indberette, at alt fra min Side er iagttaget, og at jeg har tilskrevet Pastor M. Nielsen, at han ufortøvet havde at begive sig til Nordrup for at besørge Embedet i Suspensionstiden og melde mig sin Ankomst dertil.“ (Dette skete d. 22/3).

Og d. 10. maj skriver provsten igen til biskoppen, denne gang bl. a. følgende:

„I Følge Deres Højærværdigheds Skrivelse, har jeg søgt de forønskede Oplysninger, om den suspenderede Pastor Gjemzøes økonomiske

Forfatning hos Hr. Pastor Eiler, Slotsbjærgby. Og af hans Brev, som følger vedlagt, vil Deres Højærværdighed erfare bekræftet, hvad jeg forleden ytrede, at hans finansielle Forfatning er i den Grad derangeret, at man kan frygte, at Børnene ikke vil faa det daglige Brød, dersom han foruden at betale Kost og Logi, Lysning og Varme tillige skulde udrede noget virkeligt Honorar til Pastor M. Nielsen.“

Var det ringe med pastor Gjemzøe, må det vist indrømmes, at det blev endnu ringere med den konstituerede præst, Morten Nielsen. Han var både drikkældig og meget forsømmelig i sin embedsgerning.

Dette vil fremgå af følgende referat fra fattigprotokollen:

„1815 d. 17/2 blev en Fattigcommissions Samling atter afholdt i Nordrup. Samtlige Medlemmer var til Stede.

Hr. Pastor Nielsen var allerede for 14 Dage siden underrettet om, at Mødet i Dag ville blive afholdt og anmodet om at have Regnskabet for forrige Aar i Orden, men desuagtet mødte Hr. Nielsen uden at medbringe noget Regnskab, eller mindste Materiale dertil, ligesom han ej heller havde affattet Genpart af Forsørgelsesplanen for dette Aar, eller de af Amtet begærte Genparter af de ældre Regnskaber.

Da Fattigforstanderne havde klaget til Herredsfogden, at det ved sidste Almisseuddeling atter var gået meget uordentligt til, og at der formedelst Mangel af Tillysning ikke var bleven leveret, hvad de Fattige efter Forslaget skulde have, og det aldeles ikke var muligt at tilvejebringe nogen Orden i Fattigvæsenet, saa længe Hr. Pastor Nielsen skulde have dermed at bestille, og da det atter i Dag er Tilfældet, at Uddelingen formedelst samme Fejl fra Hr. Niensens Side, ej kan ske, og de Fattige saaledes ofte maa gaa forgæves, saa fandt Commissionen sig beføjet til at anmode Hr. Kirkesanger Brodersen om at paatage sig at tillyse og forestaa Almisseuddelingen, hvilket han ogsaa lovede at paatage sig. Godsforvalter Bogø, Giesegaard, lovede snarest muligt at affatte Regnskabet fra forrige Aar.

underskrevet *Harhof / Morten Nielsen / A. Bogø.*“

Man må uvilkårligt få det indtryk, at pastor Gjemzøe altid levede og åndede i retssager.

Havde han ikke store retssager gående, så forsømte han heller ikke små sager, som f. eks. med sine tjenestefolk eller med naboen, når dennes so havde rodet i hans have.

I året 1812 fik han en stor sag med en af sine naboer, gmd. Ole Olsen, hvis kone han havde overfaldet.

I et forhør i politiretten d. 10. august 1812 forklarede konen, Ellen Christiansdatter, at for 10 uger siden, da Nordrup skolekommission holdt møde i skolen, gik hun, da hendes mand som soldat lå i kongens tjeneste, til bemeldte skolekommission og bad om, at hendes pigebørn på 11 og 9 år måtte gå i skole hver sin dag, på det at hun kunne have een af dem hjemme ved små-kreaturerne, men hr. Gjemzøe svarede hertil, at hun kom for sent, eftersom mødet var sluttet og derfor kunne hendes begæring ikke opfyldes.

Samme dags aften gik hun i sin gårds jordlod, som ligger ved siden af præstens mark, og efter anmodning af præstens pige, som var ude at malke, gik hun over skellet ind i præstens mark for at se på koen, som var nær ved at kælte, og så kom præsten gående hen til dem, bærende en grøn bøgegren i hånden, hun bad da atter om, at han ville hjælpe hende med at lade de førnævnte pigebørn gå hver sin dag i skole, da hun så højlig trængte til een af dem ved kreaturerne, hvilket han også tidligere havde lovet hende skulle ske, men nu nægtede han det, fordi hun, efter præstens egne ord, havde henvendt sig til den storagtige degn i stedet for til ham. Og da hun sagde, at præsten og gmd. Hans Pedersen, Klippede, som medlem af kommissionen, havde sagt hende, at det godt kunne gå an, at lade pigebørnene skiftes til at gå i skole, sagde hr. Gjemzøe: „at det skulde hun og Degnen bare prøve på!“ – Ordskiftet fortsattes endnu nogen tid, – hvorpå præsten viste hende ud af sin mark, hvilket hun også straks iværksatte, men i Skellet kom han hen til hende og under udskælden for ludder m.v.

slog han hende med den i hånden havende bøgegren over den højre arm, venstre skulder og på ryggen, så at grenen gik i flere stykker, hvoraf hun tog det ene stykke, men dette stk. forsøgte præsten at tage fra hende med magt, de droges noget derom på vidnets mark, men hun holdt fast, derpå rendte præsten hende overende, alligevel fik han det ikke.

Præsten blev så stående stille, og efter at vidnet havde rejst sig og skammet ham ud, vedblev præsten at råbe og skælde hende ud, men hvad han egentlig sagde, kunne hun ikke forklare, da hun blev så forvirret af det mod hende forøvede overfald.

På politimesterens spørgsmål, om hr. Gjemzøe ytrede nogen hensigt til at vilde voldtage hende, svarede hun, at det kunne hun ikke sige noget om.

Så vidt Ole Olsens kone. – De mange andre vidneudsagn kan vi ikke fortælle os i, men må nøjes med at referere Ringsted Herredsrets dom:

„Thi bliver i denne Sag kiendt for Ret:

Indstevnte Sognepræst i Nordrup–Farringløse Hr. Conrad Chr. Gjemzøe bør for hans ulovlige Forhold imod Citanten Ole Olsens Hustru Ellen Christians Datter, bøde for tvende Staverhug 6 Gange 6 Lod Sølv og for Jordes kub trende Gange 6 Lod Sølv, med 3 Rdl. for hvert Lod Sølv, hvilke Bøder (til)deles efter (Danske Lovs) 1–24–4 Artikkel. Ligeledes tilkiendes bemeldte Hr. Gjemzøe at betale til Chirurgus Græbel i Badskærerløn 5 Rbd. og Sagens Omkostninger til Citanten efter lovlig Regning, hvorunder indbefattes til Sagføreren Hr. Prokurator Povelsen i Diæt og Sallarium 20 Rbd. da Betaling for Befordring bortfalder efter Forordningen af 24/7 1789.

Ifølge det Ole Olsen allernådigst forundte Beneficium af 27/11 1812 udreder han Rettens Gebyr og Skriver Sallarium, samt det stemplede Papir, som til Sagen skulde have været forbrugt. – – –

Denne Dom efterkommes inden 15 Dage efter dens lovlige For-
kyndelse under Exccution.

Ringsted Herredsret d. 19. Maj 1813. *Petersen*, Herredsfoged.

Når man betragter pastor Gjemzøes bevægede liv i Nordrup, kan man næsten ikke undgå at blive mindet om digtet om synderen og pateren, thi alt hvad han væltede sig ind i, kunne klares på den ene eller anden måde, så han beholdt sit høje embede, men da han greb til den udvej at pantsætte Nordrup kirkes alterbæger, så gik det ikke længere, – det var selvfølgelig også en grim streg.

Formentlig engang i året 1813 så kirkeværgen, sognefoged Anders Pedersen, sig foranlediget til at angive for øvrigheden, at pastor Gjemzø havde pantsat kirkens alterbæger.

Denne sag blev først behandlet og pådømt ved en provsteret i Ringsted, senere ved Landemodet i København og sidst ved Højesteret.

Det siger sig selv, at dette har affødt et mægtig skriftligt Materiale til belysning af denne ejendommelige sag. Vi må, som ved de andre retssager, nøjes med et kort referat, – denne gang bygget på prokurator Tofts indlæg i Landemodet d. 12/4 1815.

Til indledning skal nævnes, at prokuratøren tilbageviste den påstand, som var fremsat i provsteretten, at angiveren, den suspenderede sognefoged A.P., skulle være at betragte som præstens avindsmand, dette er, sagde han, ingenlunde bevist, og desuden som kirkevæрге var det A.P.s fuldkomne pligt at angive præsten.

Fuldmægtigen mente iøvrigt at kunne fastslå følgende:

„At Pastor Gjemzø en Dag i Slutningen af Maj Måned 1812 anmodede Gmd. Ole Olsen i Nordrup om et Laan paa 14 a 15 Rdl. under Foregivende af, at han skulle bruge dem til at indkøbe Fourage for, imod at han stillede Kirkens Kalk til Sikkerhed herfor. Men da O.O. ikke vilde indvillige heri, blev der intet af den planlagte Pant-

sættelse. Præsten udtalte ved denne Lejlighed, at Bægeret kun kunne pantsættes til „troe“ Folk, da det ellers kunde koste ham hans Kjole.“

Engang i året 1812 henvendte præsten sig ligeledes til den konstituerede sognefoged, Hans Pedersen i Nordrup, om et lån, imod at sætte kirkens disk og kalk i pant, men H.P. foreholdt præsten det ulovlige i en sådan handling og ville ikke indlade sig på noget sådant. Også til Hans Pedersen udtalte præsten, at han måtte være ham tro, da det ellers kunne koste ham hans kjole.

Bedre gik det, da præsten i sommeren 1812 også anmodede aftægtsmand Jørgen Hansen i Nordrup om at låne nogle penge på kirkens alterbæger. Jørgen Hansen foreholdt ligesom de foregående præsten det urigtige i hans handlemåde, men han vedblev med sin een gangtagne beslutning og sagde, at det nok kunne lade sig gøre for en kort tid. – Præsten fik de ønskede penge.

Omtrent en 8 dages tid herefter kom præsten igen hos Jørgen Hansen og bad om at få det pantsatte bæger udleveret, da det skulle bruges. Han fik bægeret udleveret uden at tilbagebetale det, som han derpå havde lånt.

Endelig i midten af året 1813 kom pastor Gjemzøe ud til hmd. Anders Pedersen i Nordrup Hestehaugehus og anmodede denne om at låne sig 20 rdl. mod at tilbyde alterbægeret i pant. Anders Pedersen nægtede først at ville låne ham noget derpå, men efter at præsten idelig havde gentaget sin anmodning med mange beklagelser om, at han intet brød havde, lånte A. Pedersen præsten 20 rdl., hvorpå han fik bægeret i pant. Et par dage efter denne ulovlige pantsættelse var sket, kom præstens sønner ud til Anders P. for at få alterbægeret, hvilket de også fik.

Det var hermed, efter prokuratorens formening, tilstrækkelig godtgjort og uden for mindste tvivl, at tiltalte pastor Gjemzøe, har flere gange pantsat eller tilbuden pantsættelse af Nordrup kirkes kalk, og vil desårsag Danske Lovs 5–7–15 in casu, først og fremmest være at

anvende på tiltalte, der ifølge hans embeds stilling må antages at være langt over den kriminelle lavalder.

Man må dernæst tage hensyn til, at tiltalte selv har været så fuldkommen overbevist om hans ulovlige handlings følger, da han endog har ytret, at den kunne koste ham hans embede, eller som han siger, hans kjole.

Endvidere må der tages hensyn til, at enhver, der med fuldkommen bevidsthed gør sig skyldig i handlinger, for hvilke loven bestemmer embeds tab som straf, gør sig uværdig til enhver stilling, der kræver agtelse og tillid, så er det klart, at når tiltalte så aldeles har kunnet vanære den stand og forråde det kald, han er sat i, og ganske tilside-sætte de pligter, som ej alene naturens lov, men også de positive love: in specie Danske Lovs 2 Bogs 11 Capitel – har anvist ham at agte på, og så må der endeligen henses til de ham tidligere overgangne domme og de tiltaler, han for tiden er sat under.

Så er det indlysende, at tiltalte ikke uden til almindelig forargelse og hans læreembedes nedværdigelse kan vedblive at være i hans embede og stand, men bør derfra afskediges.

I henhold til alt det foranførte skal jeg herved ærbødigst påstå: At den paaankede Provsterets Dom vorder stadfæstet, samt at Tiltalte idømmes de af denne Sags Appel flydende Omkostninger. – Saaledes har jeg den Ære at inklade Sagen til Dom.

Såvidt prokuratoren.

Landemodets præmisser til dommen er meget omfattende, her skal kun anføres følgende: „At Landemodet aldeles bifalder Provsterettens Mening om Tiltaltes Fjernelse fra det embede, han med Tilside-sættelse af egen Agtelse saa uværdigen har beklædt. Ej allene hans Forhold under nærværende Sag, men ogsaa de øvrige ham overgangne Domme beviser ham som en Mand, der ligegyldig for Religionens Højhed og Værd, har bevist sig aldeles uskikket og uværdig til at være dens Talsmand, han har i den Grad vanæret sin Stand og sit

Kald, at han har tildraget sig sine Menighedens Ringeagt, som han ellers ifølge Danske Lovs 2-11- o.s.v. ved sit gode Eksempel, Levned og Lærdom skulde opbygge -- --

Man kan med Kundskab om Tiltaltes Levned og Forhold, intet Øjeblik være i Tvivl om, at han bør have sit Embede som Præst og Religionens Lærer forbudt. -- --“

Er præmisserne lange og omstændelige, så er dommen til gengæld kort:

„Thi kiendes for Ret:

Tiltalte Conrad Christian Gjemzøe bør have sit Embede som Sognepræst til Nordrup og Farringløse Menigheder forbrudt.“

Pastor Gjemzøe appellerede Landemodedommen til Højesteret, – hvad han så end mente at kunne vinde derved.

Højesteretsdommen faldt d. 23. okt., og dermed var Gjemzøes gejstlige karriere for stedse slut.

Det sidste, vi hører fra pastor Gjemzøes hånd, er en bønsskrivelse til biskoppen, dateret Ringsted d. 30/6 1816. Der er dog ingen grund til at beskæftige sig med denne, – den bringer intet nyt og er holdt i den samme ynkelige tone, som kendes fra hans tidligere skrivelser af denne art.

Derimod er der grund til nu til slut at citere et par andre skrivelser, begge fra provst Mønster, Ringsted, fordi de belyser sagerne i deres slutfase.

Den første er dateret d. 7. maj 1815 og lyder:

„I Følge Deres Højærværdigheds Skrivelse af 4. f. Maaned undlader jeg ikke hermed at meddele, at Pastor Morten Nielsen, der i Nordrup er Constitueret, befinder sig i saa yderlig en Forlegenhed for det nødvendigste, at offentlig Skandale er en ligefrem Følge deraf, og idet jeg derfor hermed fremsender hans saare billige Regning, der er langt mindre, end hvad man byder en Daglejer, saa tør jeg ogsaa nære det Haab, at Deres Højærværdighed gunstigt vil hjælpe ham dertil, og

derefter entledige ham fra saa tungt et Vicariat, et Forslag jeg finder meget mere nødvendigt, som Pastor Gjemzøe endog skal have volde- ligt overfaldet og slaaet ham, selv om dette ikke er blevet juridisk bevist ved et derover optaget Politiforhør.

Og formener jeg, at Magister Boserup, Terslev, uden Vanskelighed kan overtage Nordrup Sogn og Pastor Gade i Førslev ligeledes Far- ringløse Sogn og besørge alt som i Vacance. – –

Der vindes derved saare meget, begge ere de brave og agtværdige Mænd og vil gøre hvad muligt er for at bringe Tingene i bedre Gang igen, saa den offentlige Forargelse, der saa længe har fundet Sted, kan ophøre.

Den anden skrivelse er dateret d. 18/11 1815, altså efter Højeste- retsdommen, den lyder i uddrag:

– – Kaldet har 286 Td. Tiendeydende Hartkorn, for hvilke ingen Tiendeforening er aftalt, og hvis Værdi ikke bestemt lader sig opgive, da Hr. Gjemzøe, deels for lang Tid har afhændet en Del af Tienden paa yderst ufordelagtige Vilkaar, og dels ved altid foran at optage Vederlag for den Del af Tienden, han havde tilbage, endog for flere Aar, aldrig har erholdt dens rimelige Værdi, – men højere end til 5 Skp. Bygs Værdi af Tønden kan Korn og Kvægtienden samt Små- redsel ikke anlaas.

Offer og Accidencer kunne i det højeste anslås til 100 Rdl. Navne Værdi aarligen, og Avlingen, omtrent 70 Td. Land, ere ikke slet, men saa ilde mishandlet, at dens Indbringende i de første Aar vil være meget ringe.

Jeg er derfor overbevist om, at der til intet som helst Brug kan paalægges dette Embede nogen extraordinær Afgift.

Og at det vil være aldeles fornødent, at søge Beslag lagt paa Naadesaaret for, om muligt, at sikre den gejstlige Enkekasse noget af sit Tilgodehavende.

At jeg endvidere, da Embedet ikke uden den heftigste Ubillighed

mod Eftermanden, kan taale nogen som helst extraordinær Byrde, ikke ser mig beføjet til at fremkomme med noget Forslag om Understøttelse til Gjemzøes Børn, men må overlade dette til deres Værger og Paarørende, eller hvem, der maatte kunne foreslaa nogen Udvej til Understøttelses Mulighed, hvorimod jeg paa Forlangende stedse skal bevidne deres Trang og sørgelige Forfatning.

Gjemzøes Bo er aldeles ikke extraderet fra ham, men er i den rædsommeste og indviklede Opbudsforsætning, hvorpaa han stedse med mueligste Anstrengelser og synderligt Held har arbejdet.

For Tiden er Hr. Pastor Eiler i Slotsbjærgby og Herredsfoged Harhof i Ringsted Opbudskommissærer, og den sidste har vel søgt at tilvejebringe Orden i Sagerne, men hidtil har det været fuldkommen umuligt. — — —

Om der nogensinde kom orden i pastor Gjemzøes sager eller hvorledes, er ikke undersøgt, heller ikke, hvordan det gik hr. Gjemzøe og hans børn, men det vides dog, at han i mange år var skriver ved Københavns ladegård.

Ved folketællingen 1845 finder vi ham boende i Farvergade 139, 1. sal, kvisten til gården. 74 år gl., gift, afskediget præst.

Og kirkebogen for Almindeligt Hospital i København oplyser:

C. C. Gjemzøe, Enkemand, Lem i Almindeligt Hospital, er død d. 6/12 1848 og begravet d. 15/12 1848.

Et meget omskifteligt liv var dermed afsluttet.

Eggeslevmagle samt Vester- og Medelsyssel i Sorø amt

Af Jens Heltoft

Sorø amts årbog 1968 havde som omslagsbillede Eggeslevmagle kirke, og dens første afhandling: Emil Andersens „Eggeslevmagle kirkes ældste kerne“, indeholdt så mange interessante enkeltheder, at man ikke let bliver færdig med den. Artiklen har da også ledet mig ind på overvejelser, som jeg i det følgende skal gøre rede for.

Landets inddeling i herreder rækker som bekendt langt tilbage i tid. Yngre er sysselinddelingen, som måske blev indført af Harald Blåtand efter engelsk mønster, hvor *shire* var betegnelse for et distrikt og ofte blev føjet til et stednavn, f. eks. Yorkshire. Navnet har sin oprindelse af det angelsaksiske *scir*, der netop betyder syssel eller betroet gerning. Førstemanden i det engelske shire kaldtes sheriff. I Danmark kan kongemagten have haft brug for et mellemlid mellem herredernes ting og landstingene i Viborg, Ringsted og Lund. Man har ment, at sysselinddelingen kun var nødvendig i det store Jylland, hvor områdernes grænser stammer fra gamle småkongedømmer. Fra Kong Valdemars Jordebog kender man sysselområderne i Jylland, hvor sysselnavnet endnu er bevaret i Vendsyssel og Hardsyssel, og man har da ment, at inddelingen oprindeligt ikke omfattede øerne og Skåne.

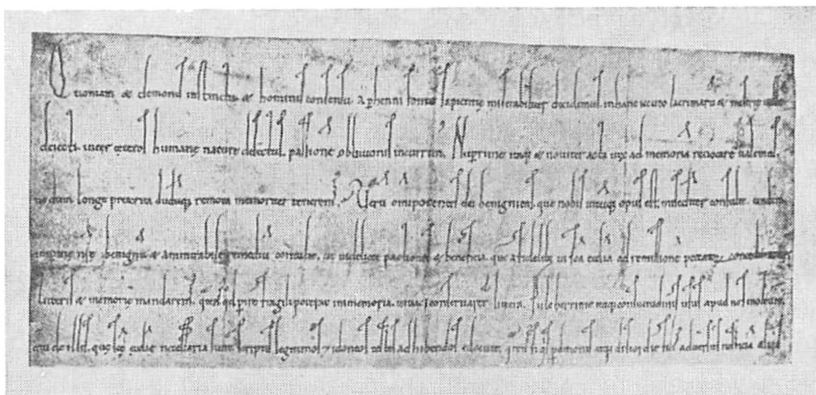
I „Bidrag til Sysselinddelingen i Danmark“, 1867, gør forfatteren Oluf Nielsen imidlertid en anden opfattelse gældende. Han indrømmer, at der i Kong Valdemars Jordebog ikke findes danske navne til

sysler på øerne, men at deres latinske, *commune placitum*, forekommer flere gange. I en opregning af plovenes antal i Sjælland er herrederne samlet i 4 afsnit, der efter forfatterens mening netop viser hen til områderne for de sjællandske sysler, som derefter benævnes Østersyssel, Vestersyssel, Medelsyssel¹) samt et syssel med Hammer, Fakse og Bårse herreder i forbindelse med Lolland og Falster. Til Medelsyssel hørte bl. a. Ringsted, Alsted, Bjæverskov, Stevns og Tybjerg herreder, til Vestersyssel det meste af det nuværende Holbæk amt samt Flakkebjerg, Slagelse og Løve herreder. Ringsted var tingsted både for herred, landsdel og syssel. Men hvor var tingstedet for Vestersyssel?

Oluf Nielsen mener, at det har været Eggeslevmagle²), hvad man nok umiddelbart kan undre sig over, når man tager stedets beliggenhed sydligt i syslet i betragtning. Fra Odsherred ved Nykøbing og Tuse ved Holbæk var der langt til Eggeslevmagle, og vejene var nærmest ridestier. Kun kongen havde nogenlunde anstændige rejseruter, men også han havde ofte svært ved at komme frem på rejser rundt i landet. Transporten over bæltet frembød store vanskeligheder og foregik oprindelig ofte fra Skelskør over Langeland, og man forstår derfor, at Eggeslevmagle var et belejligt sted for kongerne at gøre ophold, inden de skulle forcere bæltet, enten så målet var Langeland eller Nyborg. Det var især adel, gejstlige og selvejerbønder, der færdedes på sysseltingene. Mange af dem har ikke vejet tilbage for en lang ridetur. Efterhånden anlagdes herberger på rejseruterne, men her var ganske vist ofte begrænset plads, da man kunne komme ud for at skulle dele sengeplads med værten og værtinden. Man kan derfor ikke undres over, at en del foretrak at sejle, enten det så var i langskibe, der roedes frem, eller i kogger, der var bredere og førtes ved sejl. Ad Yderfjord og Inderfjord samt Noret ved Skelskør kom man ret nær Eggeslevmagle, hvis jord ved Smidstrup gik helt ind til byen. I Skelskør var det ofte uroligt, enten det så var udenlandske eller hjemlige

ffjender af kongemagten, der overfaldt byen. Eggeslevmagle lå ligesom Trelleborg mere sikkert inde i landet og dog i nær sejlforbindelse med bæltet.

I arkiverne er der kun fremdraget utydelige beviser på, at der har været sysselting i Eggeslevmagle. Når Oluf Nielsen alligevel med ret stor sikkerhed hævder dette, bygger han navnlig på det forhold, at der var en provst i hvert syssel, og at *Helias* nævnes 1142 som *præpositus Eggeslouensis*, hvortil kommer et brev, udstedt 1140 af Erik Lam til Næstved Kloster (Skovkloster). Dette brev er det næstældste bevarede originalbrev i Danmark³) og giver klosteret markedsretten i Næstved, midsommergæld (afgift af købstadgrunde) samt fritagelse for leding (en skat). Dette brev er dateret Eggeslevmagle og underskrevet af Helias, præpositus. Emil Andersen fortæller i sin artikel, side 66, at der i kirkegårdens sydvestre hjørne har stået en del sten, sat på højkant og i række. De gamle tingsteder var indhegnet med rækker af sten, hvorpå stokkene med plads til stokkemændene lå. Den aflange, stenindhegnede plads inden for stokkene kaldtes tingdom, og her svor vidnerne, og dom blev afsagt. Jeg vover at fremsætte formodning om, at de af Emil Andersen omtalte sten er rester af sten-sætningen ved tingstedet i Vestersyssel, der ganske naturligt fik sin plads ganske nær det hus, som kongen utvivlsomt engang har haft i Eggeslevmagle⁴). Engang har der da nok rørt sig et broget liv på tingdagene i nærheden af tingstedet. En del kom måske ridende dertil med følge ligesom Jon i folkevisen om Lave og Jon. Skibe var ankret op veod Norets bred, hvor telte blev opslået til mandskab både fra land- og søsiden, mens selve sysselmændene vel fik husly hos ligemænd i omegnen. Ventetiden kunne strække sig over flere dage. Man forstår derfor godt, at en tegnebegavet ungersvend ikke kunne lade være at inddrøse tegninger af, hvad han så nedenfor, i pudset, som endnu var vådt efter istandsættelsen af kongens hus til tingdagen. Disse tegninger omtales både i Trap og i Danmarks Kirker. I årbo-

*Brudstykke af Kong Erik Lams gavebrev til Næstved Kloster 1140
dateret Eggeslevmagle.*

gen 68 er bl. a. gengivet fotografier af de indridsede tegninger: „Vikingskibe med styreåre“ (s. 27), „Kriger med kort skørt“ (s. 24) og „Ryttere med arm bøjet i sværgestilling“ (s. 25).

Emil Andersens grundige påvisning af to-rumsbygningen i Eggeslevmagle kirke er yderst interessant. Han mener, at to-rumshuset er vidnesbyrd om en kongsgård. Måske burde man tage under overvejelse, om man ikke her snarere står over for en „Barfred“.

Kongernes ambulante virksomhed med rejser rundt i landet fandt ikke sted for blot at holde ting og dømme, men også for at hæve en af deres betydeligste indtægter, „Gæsteri“, der herredsviis var ansat til så og så mange „Nætter“. Måske overnattede han på en af de kongsgårde, der hørte til embedet, og derfor findes opregnet i Kong Valdemars Jordebog. Men afstandene mellem disse nødvendiggjorde, at der desuden opførtes huse til overnatning på faste og sikre steder i landet, og kongerne fik således hele landet afprykket med solide herberger. Endnu i 1500'årene stod der mange af de nævnte kongelige overnatningshuse. De benævntes „Barfred“ og var placeret i nærhe-

den af kirker og præstegårde. Navnet er en fordanskning af tysk *bergfrit*, der betyder fæstningstårn. I Ingstrup ved Hjørring, i Jelling ved Vejle og i Lunde ved Varde har der været „Barfred“. I den sidste udstedte Kristian II flere breve. Dens udseende er usikker, men den synes at have været et stenhus med vagttårn og dyb kælder.

Kælderen var der god brug for til opbevaring af madvarer. I 1537 blev der i Varde af Vester herred ydet til ét måltid: 1½ oksekrop, 8 fårekroppe, 30 høns, ½ td. salt fisk, 30 tørre kabliau, 300 tørre flyndere, 300 tørre hvillinger, ½ td. salt sild, 1 fad smør, 10 sider flæsk, 40 td. øl, dertil fersk fisk, æg, løg, gryn, lys og brød, så meget som behov gøres dag og nat, staldrum, hø, stråfoder til 280 heste.“⁵⁾

Den foranstående redegørelse for overvejelserne i anledning af Emil Andersens artikel i Sorø amts Årbog for 1968 kan sammenfattes således:

Der har ikke været en kongsgård, men en barfred i Eggeslevmagle. Den har antagelig haft tårnagtig karakter og er anlagt på kongens rejserute mod Skelskør med bæltoverfarten for øje. I Eggeslevmagle var han i større sikkerhed end i Skelskør og dog i nærheden af sejløb. Kongens periodiske ophold på sin barfred sydligt i Vestersyssel er årsagen til, at også sysseltinget fik sin plads her.

På dette ting dømtes oprindeligt ligesom på andre sysselting i arve- og ejendomssager, som krævede vidner uden for herrederne. Også kongerne kom på sysseltingene. Man véd således, at Kristoffer I hylledes på disse, og at Knud den Hellige mødte på ting mindre end landstingene og idømte bøder. Der er heller næppe tvivl om, at Harald Blåtand har været til stede på de, antagelig af ham selv, oprettede sysselting og her er blevet valgt til enkekonge. At dette har været nødvendigt, hvor sysselområderne omtrentligt har været identiske med småkongedømmernes, siger sig selv. I Fyn og Sjælland har der ikke været basis for tilsvarende grænsedragninger, men man har alli-

gevel fundet det nødvendigt at indskyde et ting mellem herredstingene og landstingene. Efterhånden blev sysseltingene overvejende gejstlige ting, og i 1500-årene tabte de deres betydning, på øerne allerede før den tid. Kongens barfred i Eggeslevmagle blev ikke mere benyttet, fordi Storebæltsoverfarten kom til at foregå fra Korsør, og huset er da blevet indbygget i kirken.

Samtidig er sysseltinget flyttet til et mere centralt sted, antagelig til Slagelse.

Det ligger uden for denne artikels rammer at komme ind på de mange sager, som er behandlet på Medelsyssels ting i Ringsted. Det er bemærkelsesværdigt, at Tybjerg herred lægges til dette syssel, da Susågrænsen mellem Ringsted og Tybjerg herreder og mellem Teestrup og Aversi derved udviskedes noget. Dette forhold forstærkedes, da Aversi og Teestrup blev lagt sammen til ét pastorat, og når Suså og dermed herredsgrænsen kunne brydes så afgørende, må forklaringen søges i gejstlighedens dominans på sysseltinget og bøndernes svindende magt på herredstingene. Præstegården lå i Aversi, og derved knyttedes sognene i årenes løb stærkt sammen, hvilket i nyere tid fulgtes op ved anlæg af forsamlingshus og mejeri, fælles for Aversi, Skuderløse og Teestrup. Disse byer dannede efterhånden – hvad Thorkild Gravlund kalder – en bygd, d.v.s. en egn, hvor alle kender hinanden og nøje kender lokaliteterne, bl. a. veje og huse. En veltalende gårdmand i Aversi, hvis sønner, redaktør Anthon Hansen og sygehusinspektør Jens Hansen gjorde sig ret stærkt gældende i det politiske liv i Haslev for 20–30 år siden, tog ofte ordet ved kaffeborde i Teestrup forsamlingshus, og hans emne var da altid „de tre nordiske riger“, overført på sammenholdet mellem Aversi, Teestrup og Skuderløse. Det vakte nok nogen undren, at Teestrup ved den nu overståede kommunesammenlægning ikke nærrede nogen som helst lyst til at gå ind i den nye Haslev storkommune, skønt Teestrups sogne-

grænse ligger ret nær Lysholm, der hører til Haslev. Der var dog intet mærkeligt deri. I bondebefolkningen er der en sund fornemelse af, at man ikke skal være alt for forhippet på at bryde med det gamle. Teestrups nølen med at gå ind i det nye fællesskab har sin rod i trofasthed mod det gamle bygdefællesskab mellem Aversi, Skuderløse og Teestrup, der i hundreder af år havde været grundlaget for en befolknings materielle og åndelige tilværelse.

En bygd kan være et mindre, afsluttet område som de nævnte byer ved susåen, men sysseltingene kaldtes også *bygdeting* og sysselmændene *bygdemænd*. Man kunne umiddelbart synes, at der var mere mening i at knytte bygdenavnet til herredstingene, f. eks. til herredstinget for Flakkebjerg herred, der havde sin plads i Ting-Jellinge. Navnet herred var dog så stærkt forankret fra gammel tid i folks bevidsthed, at det ikke kunne ændres; men sysseltingene skulle i modsætning til landstingene have mulighed for at samle vidner med egnskendskab til de sager, der skulle pådømmes inden for de fire stokke.

NOTER:

1. Disse navne stammer som nævnt ikke fra Kong Valdemars Jordebog, men fra andre middelalderkilder. Oluf Nielsen oplyser i sin bog, s. 80, at P. Strangesøn nævnes 1363 som provst i Østresyssel, og at biskop Absalon ca. 1170 gav Ringsted Kloster ret til i „Vestre Sysle og Myadle Sysle at samle Mariæscut“, d.v.s. indtægter fra kollekt, foretaget på dage, der var indviet til Jomfru Maria.
2. Navnet Eggeslev tydes i Nu-dansk Ordbog således: 1. led er genitiv af mandsnavnet Æggir. Da 2. led, -lev, vist betyder efterladenskab eller arvegods, skulle man i 1. led have navnet på den person, som engang grundlagde eller ejede byen. – De fleste navne på -lev stammer fra folkevandringstiden, så dens alder kan vel føres tilbage til årene 4-500. – Man mener, at de personer, der – måske af kongen – har fået -lev-godset overdraget, har hørt til i den krigerske overklasse. Magle er modsætning til lille (Eggeslevlille).
3. Billedet s. 89 af indledningen til Erik Lams brev til Næstved Kloster er fotograferet efter Danmarks Riges Historie I s. 558, hvor den latinske tekst og oversættelse også findes.
4. Arkivtegner Søren Abildgaard fortæller i sin dagbog fra 1773 (Nationalmuseet), at han i Jelling på Lars Sognefogeds toft så en lang række sten i ret-

ning syd-nord. – Da det nævnte sted formentlig har været umiddelbart bag kongsgården, og da der var sysseleting i Jelling, er der grund til at sammenligne stenrækkerne i Jelling og Eggeslevmagle og deraf drage visse, omend usikre, slutninger.

Jelling var i modsætning til Eggeslevmagle kununglev, d.v.s.: det hørte til kongens embede, ikke til hans private gods.

5. Gengivet efter H. K. Kristensen: Lunde sogn, 1923, s. 20.

Foruden de i noterne nævnte bøger har jeg under udarbejdelsen af artiklen benyttet: Danmarks Kirker, Sorø amt, s. 776–89, Troels-Lund: Dagligt liv i Norden, 1929–31, 1. bog om veje, s. 98 flg., Th. Gravlund: Herredsbogen, 1926, s. 25–32, og navnlig O. Nielsen: Bidrag til oplysning om sysselinddelingen i Danmark. 1867.

Litteratur om Sorø amt 1969-70

Af A. Strange Nielsen

HOVERIET PÅ RINGSTED KLOSTER er en landbohistorisk bog, udgivet af Landbohistorisk Selskab ved arkivar C. Rise Hansen. Bogen rummer de udspisningsregistre, som abbeder og lensmænd har ført som en del af deres regnskaber i årene 1570–1620. Den nye bog er således en udgivelse af et kilde-materiale, ikke en fortælling om klosterets forhold. Den, der vil gå i gang med at bearbejde de lange skematiske lister, der bringer oversigterne, uge for uge, år for år, vil være i stand til at danne sig et meget detaljeret billede af livet i klosteret i disse år, især da ved at kombinere denne viden med, hvad man ved fra anden side.

KØGE-RINGSTED JERNBANE – Den 31. marts 1963 kørte det sidste ordinære tog på denne jernbane, og snart efter blev banen og hele dens tilbehør bortsolgt. Allerede nu foreligger en meget præsentabel bog om banens 48-årige historie. Bogen fortæller om den indsats, der fra banens side er gjort for en hel egn og dens befolkning, og det er prisværdigt, at man har samlet og udgivet stoffet, mens lokaliteterne og menneskene endnu har været i stand til at fortælle. Det er ikke mindst stoffet om de enkelte stationer og holdepladser, store og små begivenheder, vanskelige tider og gode dage, som vil interessere en stor skare læsere, og som også vil blive stående som et godt stykke lokalhistorie.

SOGNEPRÆST CHR. BARTHOLDY OG HASLEV – I anledning af fhv. sognepræst Chr. Bartholdys 80-års fødselsdag har en kreds af venner skrevet og udsendt (Lohses Forlag) en bog som en hilsen til ham. C. Bartholdys virke i Haslev vakte betydeligt liv og røre i byen, og dette får vi et indblik i gennem bidrag fra både dem, der var med ham og mod ham. Herigennem tegnes et farverigt billede af Haslevs uforfædede kristendomsforkynder og borger i årene 1943–54.

HELLERISTNINGER I SORØ AMT – Jysk arkæologisk Selskab har hos Gyldendals Forlag udgivet rigsantikvar P. V. Glob's nye bog „Helleristninger i Danmark“. Det er en sammenfattende behandling af emnet, en grundlæggende bog på dette område. Den søger også at give en oversigt over, hvad der i det

hele taget kendes af helleristninger i Danmark. Der skelnes mellem to slags ristninger, nemlig sten med indristede billeder og tegn samt sten med de såkaldte skålgruber. Af den første slags nævner bogen 3 i Sorø amt: 1 sten med hjulkors i *Sigersted kirke*, 1 sten med to håndfigurer fra *Slotsbjergby Galgebakke* og overliggeren til *Brededyse i Kr. Stillinge* sogn med skibsbilleder. Af den anden slags nævnes 29 sten fra alle dele af amtet.

HVEM BYGGEDE herregårde, kirker, købstadhuse og andre markante bygninger? En ny opslagsbog fra Politikens Forlag bringer kortere og længere omtale om sådanne bygninger. Sorø amt er medtaget i bd. 2 af dette værk, og her findes omtale af 17 herregårde, 11 kirker, nogle få virksomheder og anlæg samt de 5 købstæders anseeligste bygningsværker. Hver omtale er forsynet med litteraturhenvisninger.

SCT. KNUD LAVARD I HISTORIEN OG LOKALHISTORIEN. – I anledning af 800-året d. 25. juni 1970 for kanoniseringen af Knud Lavard, har den katolske kirke i Danmark udsendt et særnummer af medlemsbladet „Catholica“. Hele dette nr. på 140 sider bringer 11 kapitler, der fortæller om Knud Lavards liv og betydning. Det er redigeret af ekspeditionssekretær i socialministeriet *L. B. Fabricius* og udgivet på Arne Frost-Hansens forlag. Pris 24 kr.

Denne samlede fremstilling har den største interesse for Sorø amts historie, fordi Knud Lavard-kulten havde sit centrum i Midtsjælland og på så mange måder fik betydning for udviklingen her. Blandt meget andet læser man om Knud Lavard-billeder i *Ringsted*, *Vigersted* og *Slaglille* og om Sct. Knuds gilder i *Ringsted* og *Slagelse*.

Historisk Samfund for Sorø amt 1969

Foreningen havde traditionen tro indbudt til vintermøde, og det blev afholdt på Kirkeskovskolen onsdag d. 19. marts. Foreningen har tidligere haft møde her i samarbejde med den lokale foredragskreds, og også denne gang var der stort fremmøde, idet over 250 var kommet for at høre forfatteren Palle Lauring tale over emnet: Hvad skal vi med historie i dag? Palle Lauring indledte med nogle betragtninger over, hvordan man i almindelighed vurderede historien – han understregede det nødvendige i, at man dog havde nogen kendskab til historien, idet man ellers stod fremmed over for mange af de ting, man mødte bl. a. i sin daglige avis. Gennem talrige eksempler påviste Lauring, at vi alle kom hinanden ved, og vi måtte prøve at lære mere om hinanden, idet man på denne måde kunne være med til at undgå mange misforståelser. Slutelig besvarede Palle Lauring en del spørgsmål fra tilhørerne.

Årsmødet blev afholdt d. 14. september. Mødet var i år henlagt til Præstø amt, idet man først besøgte Vemmetofte kloster, hvor klosterforvalter Bagger-Rasmussen bød de næsten 200 deltagere velkommen til klostret og kort fortalte om godsets drift og dagligdag. Skoleinspektør A. Strange Nielsen fortalte derefter om klostrets historie, og han påviste, hvordan nogle af ejerne her også havde haft stor betydning for bl. a. nogle af de første skoler i Sorø amt. Efter denne orientering gik selskabet gennem de skønne bygninger, hvor man i de smukke sale og stuer rigt havde lejlighed til at beundre såvel møbler som malerier.

Senere samledes selskabet i Fakse kirke, hvor museumsinspektør, dr. phil. Olaf Olsen meget interessant redegjorde for nogle af de overvejelser, der gør sig gældende, når man står for at skulle restaurere gamle bygninger. Foredraget, der blev påhørt med megen interesse, havde så mange perspektiver i sig, at det måske burde tages op ved en senere lejlighed.

Foreningen havde i efteråret indbudt til kursus i slægtsforskning. Kurset blev afholdt på Fuglebjerg bibliotek, og det blev ledet af skoleinspektør A. Strange Nielsen, Toksværd. Det viste sig, at der var meget stor interesse for dette kursus, idet der var 30 deltagere, der med megen interesse og oplagthed fulgte de i alt 10 aftener, hvoraf to var henlagt til arkiverne i København. Det må være oplagt for foreningen ret snart igen at tage et sådan kursus på programmet.

Foreningens generalforsamling blev afholdt i forbindelse med årsmødet d. 14. september. Landsretssagfører C. Jonsén var dirigent. Formanden indledte med at udtale mindeord over afdøde stadsskoleinspektør H. Christensen, Korsør, og tømrermester Emil Andersen, Eggeslevmagle, der begge gennem en lang årrække havde siddet i bestyrelsen for Historisk Samfund.

Formanden omtalte i sin beretning kort mødevirksomheden i det kommende år og nævnte bl. a., at man havde indbudt til kursus i slægtsforskning og i foråret 70 ville indbyde til en kirketur til Sverige med besøg i Dalby, Lund og Malmø.

Af de siddende medlemmer, der var på valg, blev alle genvalgt. Som nyt medlem i bestyrelsen indvalgtes sognerådsformand Peter Kristensen, Forlev.

Kassereren, viceskoleinspektør R. Henneke, aflagde regnskab.

J. Lyshjelm.

Resumé af regnskabet 1.-1. 1968 - 30.-6. 1969

<i>Indtægt</i>	
Overført fra 1967	636,70
Medlemskontingent	10.695,00
Salg af ældre årbøger	1.355,90
Tilskud fra stat, amt og kommune	5.250,00
Tilskud fra pengeinstitutter	2.450,00
Diverse indtægter	32,84
	20.420,44
<i>Udgift</i>	
Arbogen 1968	10.498,35
Porto	2.139,70
Administration	2.188,37
Møder	1.497,78
Udlagt til Dansk hist. Fællesforenings billedværk	687,00
Diverse udgifter	783,00
At overføre til 1969/70	2.625,44
	20.420,44

Foranstående regnskab er gennemgået efter de foreviste bøger og bilag, giro og bankkonto samt kontantbeholdningen kontrolleret, og intet fundet at bemærke.

Slagelse, den 31. august 1969.

sign.) *Kai Jensen*,
bankfuldm.

(sign.) *Fr. Andersen*,
viceinspektør.

Medlemstal pr. 1. juli 1969: 718.

Historisk Samfund har i 1968/69 modtaget tilskud fra ministeriet for kulturelle anliggender og amtsfonden. Endvidere har følgende kommuner givet tilskud: Benløse, Fodby, Fuglebjerg, Haraldsted-Allindemagle, Haslev, Lyngebroby, Pedersborg, Skælskør, Slagelse, Slaglille-Bjernede og Vetterslev-Høm.

Desuden har vi modtaget bidrag fra følgende pengeinstitutter: Banken for Slagelse om Omegn, Banken for Sorø og Omegn, Høve, Flakkebjerg og Gimlinge Sogne og Omegns Sparekasse, Sjællandsbanken, Skælskør Låne- og Diskontobank, Sorø Spare- og Lånekasse, Sparekassen for Grevskabet Bregentved og Omegn, Sparekassen for Grevskabet Holsteinborg og Omegn, Sparekassen for Ringsted og Omegn, Sparekassen for Slagelse og Omegn samt Sparekassen „Sjælland“.

Vi takker alle, der på denne måde har støttet vort arbejde. *R. Henneke.*

Ældre årbøger

I nedenstående oversigt er opført de udkomne årbøger, der kan købes ved henvendelse til kassereren, viceinspektør R. Henneke, Kongelyset 104, 4200 Slagelse. Prisen er 10 kr. pr. bind for medlemmer og 15 kr. for ikke-medlemmer.

Det drejer sig om følgende årgange:

1	1912	udsolgt	18	1930	38	1951	
2	1913		19	1931	39	1952	
3	1914		20	1932	40	1953	
4	1915	udsolgt	21	1933	41	1954	
5	1916	udsolgt	22	1934	42	1955	
6 ¹	1917	udsolgt	23	1935	43	1956	
6 ²	1917	udsolgt	24	1936	44	1957	udsolgt
7 ¹	1918		25	1937	45	1958	udsolgt
7 ²	1919		26	1938	udsolgt	46	1959
8 ¹	1920		27	1939	udsolgt	47	1960
8 ²	1920		28	1940	udsolgt	48	1961
9	1921		29	1941	udsolgt	49	1962
10	1922		30	1942	udsolgt	50	1963
11	1923		31	1943	udsolgt	51	1964
12	1924		32	1944		52	1965
13	1925		33	1947	dobbeltd. }	53	1966
14	1926		34	1947		54	1967
15	1927	udsolgt	35	1947		55	1968
16	1928		36	1948		56	1969
17	1929		37	1950			

Desuden er følgende bøger på lager: Johs. C. Jessens „Alsted og Ringsted herheders skolehistorie“ og samme forfatters „Slagelse herreds skolehistorie“.

Repræsentanter i sognene

<i>Alsted</i>	Sognepræst L. Andersen.
<i>Boeslunde</i>	Bagermester P. Kolding.
<i>Bromme</i>	Skovfoged P. Hoch.
<i>Fjenneslev</i>	Lærerinde Signe Jacobsen.
<i>Fodby</i>	Førstelærer J. G. Høgsvig.

<i>Fuglebjerg</i>	Overlærer Erling Petersen.
<i>Fårdrup</i>	Gdr. Vald. Sejr Møller.
<i>Gimlinge</i>	Sognepræst Carl Karlum.
<i>Gudum</i>	Gdr. Sigfred Frandsen.
<i>Haarslev-Tingjellinge</i>	Gdr. Hans Søren Dalgaard, Haarslev.
<i>Haraldsted</i>	Murermester Anton Christensen.
<i>Haslev-Frerslev</i>	Bibliotekar Jens A. Nielsen.
<i>Hemmeshøj</i>	Boelsmand Chr. Rasmussen, Stude.
<i>Holsteinsborg</i>	Redaktør Chr. H. Pedersen, Rude.
<i>Hyllinge</i>	Gdr. Poul Stensgård Hansen.
<i>Kvislemark-Fyrendal</i>	Sognepræst Aa. Lambert-Jensen.
<i>Lyng</i>	Gdr. Richard Pedersen, Bæklundsgaard.
<i>Magleby</i>	Skoleleder Johs. Lyshjelm.
<i>Munkebjergby</i>	Gdr. Johannes Nielsen, Rude Eskildstrup.
<i>Nordruposter-Farendløse</i>	Husejer Niels Fr. Rasmussen, Ll. Ryeshus.
<i>Omo</i>	Sognepræst C. Mygind.
<i>Ringsted</i>	Salgschauffør Harry Petersen.
<i>Skælskør</i>	Tobakshandler C. J. Brinck og overlærer Ingeborg Christiansen.
<i>Sludstrup</i>	Boelsmand Aksel Henriksen.
<i>Sneslev</i>	Gdr. Carl Jensen, Hanehøjgaard.
<i>Stillinge</i>	Gdr. Christian Christensen.
<i>Sorbymagle-Kirkerup</i>	Sognepræst P. Gadeberg.
<i>Teestrup</i>	Proprietær P. Klestrup Hansen.
<i>Tystrup-Haldagerlille</i>	Overlærer Svend Poulsen.
<i>Taarnborg</i>	Overlærer Niels Jensen.
<i>Valsolille-Jystrup-Vigersted</i>	Fru Gerda Ahrenkiel Petersen, Ortved.
<i>Vemmelev</i>	Gdr. Peter Kristensen, Forlev.
<i>Vetterslev-Hom</i>	Mekaniker Berg Jacobsen, Vetterslev.

Nye medlemmer

1. Akademiska Bokhandeln, Helsingfors.
2. Andersen, Betty, fru, Jernbanegade 2, 4690 Haslev.
3. Borello, Per, lærer, Tjørnevej 5, 4230 Skælskør.
4. Bruun, Jonas, højejeretsagfører, Bredgade 38, 1260 Kbh. K.
5. Carstensen, C. Ph., skoleinspektør, Kongelyset 9, 4200 Slagelse.
6. Christensen, Gunner, kbm., Korsvej, 4262 Sandved.

7. Clemmensen, Else, lærerinde, Nysøvænge, Terslev, 4690 Haslev.
8. Frandsen, Arild, kontorpakmester, Vestergade 12, 4230 Skælskør.
9. Hansen, Doose, fru, Helgolandsgade 1, 1653 Kbh. V.
10. Hansen, Else Pagh, lektor, Mullerup, 4200 Slagelse.
11. Hansen Tauber, pantefoged, Rådmandsvej 7, 4230 Skælskør.
12. Jensen, Agnete, fru, Kikop, 4250 Fuglebjerger.
13. Jensen, Alex, Skørpinge, 4200 Slagelse.
14. Jensen, Børge, tømrermester, Gerlev, 4200 Slagelse.
15. Jensen, Gudrun, frk., Banevej 21, 4200 Slagelse.
16. Jensen, Harry, driftsass., Nyvej 14, 4230 Skælskør.
17. Jensen, Jens Fr., gdr., 4621 Gadstrup.
18. Jensen, Kirsten Ingvorsen, 4623, L. Skensved.
19. Johansen, Alex, gdr., Oldebjerggård, 4180 Sorø.
20. Johansen Helmer, arbm., Asser Riigsvej 11, 4180 Sorø.
21. Kajbjerg, Tove, fru, Østerbro 63, 4200 Slagelse.
22. Kanding, Jørgen, vicebibliotekar, Kristinelundsvej 24, 4200 Slagelse.
23. Kofoed, Camilla, sekretær, Veterslev Ømark, 4100 Ringsted.
24. Kronvald, Niels, lærer, Sdr. Nærå, 5792 Årslev.
25. Ledskov, Erling, former, Høm, 4100 Ringsted.
26. Lokalthistorisk Arkiv for Korsør og Omegn, 4220 Korsør.
27. Lünell, Bent, konstruktør, Akacievej 8, 4180 Sorø.
28. Martinussen, Anne Marie og Christian, Skafteløv, 4200 Slagelse.
29. Mortensen, Frederik, Gl. Kloster, 4200 Slagelse.
30. Møller-Christensen, Grethe, frk., Troelstrupvej 35, 4690 Haslev.
31. Nielsen, Erik, direktør, Vedbæk Strandvej 479, 2950 Vedbæk.
32. Nielsen, Johs. højskolelærer, Gerlev, 4200 Slagelse.
33. Nielsen, Sigfred Astrup, rentier, Frederiksvej 19, 4180 Sorø.
34. Nygård, godsejer, Sørup, 4100 Ringsted.
35. Petersen, Bodil, viceskoleinspektør, Vestergade 28, 4690 Haslev.
36. Petersen, Gabriel, forstander, Sandvedvej 19, 4250 Fuglebjerger.
37. Petersen, H. A., direktør, Flemstofte, 4250 Fuglebjerger.
38. Petersen, Kjeld, konsulent, Bag Klosteret 16, 4200 Slagelse.
39. Renshaw, Inga, fru, Absalonsgade 32, 4200 Slagelse.
40. Vibe, Georg, gdr. Veterslev, 4100 Ringsted.

Nyt fra de lokalhistoriske arkiver

(Bidrag til denne rubrik tilstilles redaktøren i tiden mellem
1. januar og 1. april)

Lokalhistorisk Arkiv for Slagelse og Omegn

Lokalhistorisk Arkiv for Slagelse og Omegn har fra henvend 40 givere modtaget 82 billeder og forskellige arkivalier i det forløbne år. Heraf må særlig nævnes en stor samling notater og udklip m.v., skænket af fru redaktionssekretær N. C. Nyberg. Denne samling er registreret i et særligt katalog.

Den 14. og 15. juni deltog arkivet i en udstilling „Sten, træ og jern“ på Teknisk skole i Slagelse. Arkivet udstillede 100 billeder fra det gamle Slagelse samt 40 fugleskydningsplatter fra en samling, som Slagelse Fugleskydnings-selskab har skænket arkivet.

Der arbejdes nu på registrering af det i tidens løb indkomne materiale.

Fr. Andersen.

Lokalhistorisk Arkiv for Sorø og Omegn

Arbejdsudvalget har holdt møde en gang om måneden i vinteren 1969–70. Efter nytår har man taget fat på at ordne og registrere det indkomne materiale, som stadig forøges. Arkivet har søgt forbindelse med kommunerne i omegnen og regner med et godt samarbejde. Arbejdsudvalget har været på „studiebesøg“ i Slagelse, og enkelte medlemmer har deltaget i det slægtshistoriske kursus i Fuglebjerg og i det af sammenslutningen af lokalhistoriske arkiver afholdte regionalkursus i Slagelse.

L. Balslev.

Fuglebjerg egnhistoriske Arkiv

Under det slægtsforskningskursus, som Historisk Samfund for Sorø anst. afholdt i Fuglebjerg i efteråret 1969, drøftede man muligheden af at oprette et lokalhistorisk arkiv for den nye Fuglebjerg storkommune, og der blev ved den lejlighed nedsat et arbejdsudvalg med undertegnede som formand. Der er i den for-

løbne tid arbejdet med sagen, og arbejdsudvalgets andragende til kommunalbestyrelsen om at få arkivet optaget som en del af bibliotekets arbejdsområde er blevet velvilligt modtaget og i princippet tiltrådt af sognerådet. De endelige aftaler skal i den kommende tid træffes med det nye kulturudvalg.

Der er dog allerede indkommet ikke så få materialer. Således har arkivet gennem fru Vilhelm Dahl, Fuglebjerg, modtaget en lang række billeder, dels fra det gamle Fuglebjerg, dels af personer med tilknytning til byen og egnen, og desuden har lærerinde fru Damsbæk, Fuglebjerg, skænket arkivet en del gamle skøder, panteobligationer og kongelige udstykningstilladelser fra 1800-tallet. På Fuglebjerg-hallens loppetov erhvervedes uden vederlag en amatørakvarel af Førslev kirke fra 1936 samt et litografisk stik med Kvislemark og Fuirendal kirker med fotografi af den daværende præst i de to sogne. Desuden har arkivet fra nedlagte mejerier fået tilsagn om overdragelse af arkivalier.

Endelig må nævnes, at arkivet fornylig har fået overdraget de arkivalier, der i årenes løb var indleveret til arkivet i Næstved, men som rettelig hører hjemme i Fuglebjerg. *Erling Petersen.*

Midtsjællands lokalhistoriske Arkiv, Ringsted

Den store historiske – og ikke mindst lokalhistoriske interesse, som har vist sig i de senere år, har også sat sit præg på arkivarbejdet i Ringsted, såvel det indadvendte som udadvendte. Det betyder, at mange afleveringer har fundet sted og mange kontakter er blevet knyttet.

Indadvendt virksomhed

Arkivets store billedsamling er vokset støt. Ringsted skolevæsen har afleveret en stor samling billeder af eksamenshold og lærere, formænd for skolekommissioner og -udvalg m.m. Fra et par dødsboer har vi også modtaget ret store billedsamlinger.

De gamle hesteforsikringer nedlægges i stort tal. Fra forsikringsforeningerne i Haraldsted-Allindemagle og Sandby og Omegn har vi modtaget disses arkiver.

Flere foreninger, bl. a. idrætsforeninger, har vist os den venlighed at sende os deres medlemsblade fortløbende ligesom et par større virksomheder sender deres personaleblade.

Arkivet har i det forløbne år indkøbt en del xerox-kopier af arkivalier fra Rigsarkivet, Landsarkivet og Nationalmuseet. Det er en ringe udgift i sammenligning med rejseudgifter og tid anvendt på arkivernes læsesale. Der er også skaffet en del matrikelskort fra egnen.

Den audiovisuelle afdeling er også forøget med meget værdifuldt materiale.

Båndoptageren har været i funktion, både til tapning af regionalprogrammer af lokal interesse og til interviews med forskellige personer i by og omegn.

Arkivet har som gave modtaget nogle 16 mm film. Der er en fra befrielsen 1945, pigespejderlejren på Eskildstrup 1952, H. C. Andersen-fest og kongebesøg 1955. Endvidere er ved køb erhvervet en samling gamle Ringsted-film fra 1919–25. Dette køb muliggjordes ved velvilje fra Sjællandske Bank og ved to store offentlige forestillinger.

Udadvendt virksomhed

Disse to forestillinger blev overværet af ca. 700 mennesker og har været en af de store begivenheder i arkivets udadvendte virksomhed. En anden ting af betydning har været gennemførelsen af arkivets tredje foredragsrække, som har spændt over emner fra arkæologi over abbed Ivar Berthelsen til skolevæsenet og Knud Lavard. Som de foregående år har deltagerantallet ligget på 80–100. Endvidere har arkivets leder og medarbejdere været benyttet stærkt som foredragsholdere og bidragydere ved forskellige arrangementer.

I vinteren 1969 udsendte arkivet henvendelse til en række personer, som man vidste havde haft tilknytning til modstandsarbejdet under besættelsen. Ca. halvdelen af disse henvendelser resulterede i skriftlige beretninger, illegale blade, billeder og diverse andet materiale, men vi har på fornemmelsen, at meget endnu ligger gemt væk, og hvor ender det, når skabe og skuffer engang skal tømmes?

I december udsendte arkivet gennem byens boghandlere to serier julekort med gamle Ringsted-motiver. De blev en stor succes, og mange fandt ud af, at kortene også kunne benyttes uden for juletiden. Også bogen fra 1968 „Ringsted fortæller“ har haft god afsætning.

Niels-Jørgen Hansen.

Skælskør egnshistoriske Arkiv

I det forløbne år har arkivet fra flere sider modtaget gode bidrag. Det kan nævnes, at man efter udstilling af billeder har modtaget gaver også „udenbys“ fra, idet man gennem omtale i pressen er blevet opmærksom på arkivets ønske om at modtage bl. a. billeder. Arbejdet med at indsamle protokoller fra nedlagte foreninger og de ældste protokoller fra stadig eksisterende foreninger er også i det forløbne år gået godt – man har bl. a. modtaget en gammel hovedbog fra en af Skælskørs gamle købmandsgårde. Den er fra begyndelsen af 1800 og giver mange morsomme og interessante oplysninger.

Et par af arkivets medhjælpere har i vinterens løb i aftenhøjskoler fortalt om egnen, og dette har skabt mange værdifulde kontakter. I et par tilfælde har

man været behjælpelig med at „oversætte“ gamle skøder og fæstekontrakter. Med det sidstnævnte mener jeg, at arkivet efterhånden har placeret sig sådan, at man for befolkningen er blevet stedet, hvor man vil opbevare og gemme, men også stedet, hvor man kan henvende sig for at få lidt hjælp og oplysning.

I det forløbne år har foruden de 4, der startede arkivet, også deltaget Henrik Hoffmann Hansen. Der har været afholdt 10 registreringsmøder foruden forarbejdet til 2 udstillinger.

Arkivet, der har til huse på biblioteket, har her det bedste samarbejde med de ansatte på folkebiblioteket. Det er af meget stor betydning, at man her har den faste adresse, og at folk her i åbningstiden kan aflevere til og evt. hente oplysninger fra arkivet.

J. Lyshjelm.

Lokalhistorisk Arkiv for Korsør og Omegn

1969 har været et godt år for lokalhistorisk arkiv for Korsør og omegn. Det ses sikkert bedst på antallet af afleveringer til arkivet. Godt 200 afleveringer med i alt ca. 850 stk. arkivalier er modtaget. Alt er journaliseret og registreret.

Der har i årets løb været afholdt 10 arkiveringsmøder, hvor 10 frivillige medhjælpere har bistået den daglige leder, P. Gork-Jensen, med at registrere og identificere det indkomne materiale.

Forretningsudvalget har afholdt 5 møder, og formanden for forretningsudvalget har været til 2 møder med biblioteksudvalget, der fungerer som styrelse for arkivet.

Den 1. september påbegyndte Gork-Jensen registreringen af lokalstoffet i Aktuelt SP og Sjællands Tidende. Dette arbejde udføres ved siden af det egentlige arkivarbejde og i selvstændigt register.

Kay Sørensen og Gork-Jensen deltog d. 1. og 2. februar i regionalkursus, som Sammenslutningen af Lokalhistoriske Arkiver afholdt i Næstved. En del af de frivillige medhjælpere besøgte d. 27. april Faxe herreds lokalhistoriske arkiv, som man besøgte og udvekslede erfaringer med. Man havde der venligst arrangeret et besøg på Vemmetofte kloster, der blev forevist under kyndig ledsagelse.

I dagene 3.-6. august deltog Gork-Jensen i kursus, som Dansk historisk Fællesforening afholdt på Korinth Landbrugsskole. På samme forenings årsmøde i Esbjerg d. 5.-7. september var Kay Sørensen arkivets repræsentant. Kay Sørensen besøgte Dansk Folkemindesamling i København d. 17. november. Der havde man venligst fremtaget det materiale, som man har om Korsør. Der blev truffet aftale om, at en del af dette skulle tages i xero-kopier til arkivet. En fortegnelse over Korsør-materialet er overgivet til Korsør.

I lighed med foregående år havde arkivet en stand på messen KM 69. Stan-

den var dobbelt så stor, og der var ophængt forskellige plancher og billeder, bl. a. af Korsør i 1914 (fotograferet af Nationalmuseet), brandvæsenet og bane-gårdene gennem tiderne og meget andet. Messen havde 5000 betalende gæster, og der var stor trængsel på arkivets stand. Ikke mindst unge mennesker var meget interesserede. Efter udstillingen modtog arkivet en del gaver, som der på denne var givet tilsagn om.

I årets løb er der udarbejdet en brochure, der fortæller om arkivets opret-telse, formål, arbejde m.v. Den vil blive omdelt eller tilsendt interesserede. Brochuren var til uddeling på nævnte messe.

Den 3. december blev årets sidste arkivmøde afholdt. Der blev drøftet for-skellige former for en bedre kontakt med byens og omegnens befolkning. Af de fremkomne forslag var bl. a., om arkivet kunne arrangere byvandring i de gamle bydele, og om man i det kommende år skulle påbegynde en foredragsrække, filmsaftener o.l. i samarbejde med byens aften-skoler .

I december overtog arkivet et ca. 20 m² stort lokale, der ligger i forbindelse med Turist- og erhvervskontoret (som venligst deler lokaler med arkivet). Lo-kalet er for tiden ved at blive indrettet med reoler m.v. Det er meningen, at lokalet skal bruges som magasin m.m. I forbindelse hermed er indrettet toilet.

Af inventaranskaffelser er købt et kængemappeskab med 3 skuffer, et skab til kort og tegninger. Fra ændringer på rådhuset er modtaget nogle gamle reoler, ligeledes købt.

Af arbejdet i arkivet i år må endvidere nævnes bl. a. samarbejde med Korsør vejviser. Resultatet heraf kan ses, når vejviseren fremkommer. – Det er aftalt at indkalde snalfilmklubbens og båndamatørernes formænd til en drøftelse om et eventuelt samarbejde.

I løbet af året er udtrådt 3 medlemmer af arbejdsudvalget, alle på grund af manglende tid. Da Vemmelev–Hemmeshøj og Tårnborgh kommuner pr. 1. april 1970 blev sammenlagt med Korsør til een kommune, har det samlede arbejds-udvalg besluttet at vente med at optage nye medlemmer, indtil sammenlæg-ningen har fundet sted.

Pr. sidstnævnte dato udløber også det nuværende forretningsudvalgs funk-tionstid (byrådsperioden, – idet bemærkes, at arkivet er upolitisk, og ingen af medlemmerne er indvalgt af politiske partier). Til den tid vil der blive fun-det frem til den rette struktur, så alle parter tilgodeses.

Til slut vil arkivet takke alle, der har skænket gaver til arkivet. Det er ar-kivet meget magtpåliggende at takke alle givere, men de anonyme kan kun takkes ad denne vej. En tak skal også rettes til kommunale som statslige myn-digheder, institutioner, firmaer m.v., som har bistået arkivet. Sidst, men ikke mindst, en tak til pressen, der som sædvanlig udviser stor interesse og forståelse for arkivets arbejde.

Kay Sørensen.

Næstved by- og egnhistoriske Arkiv

Den 1. april 1969 fik arkivet ny status. Fra at være en selvejende institution overgik det til at være en afdeling af Næstved Centralbibliotek med Næstved købstad samt Præstø og Sorø amter som ansvarlige for økonomien.

I årets løb er der til arkivet indgået henimod 150 protokoller og henimod 200 billeder. Desuden adskillige gamle kort og tegninger, 16 skudmålsbøger, ejendoms papirer, årsberetninger, gamle og nye, fra en række institutioner og foreninger, medlemsblade fra forskellige foreninger og organisationer, lejligheds sange fra forenings- og familiefester, gamle numre af „Jul i Næstved“. Fra Det kongelige Bibliotek er modtaget en fortegnelse over litteratur om Næstved gennem tiderne.

Af de indgåede sager, som især vedrører Øster Flakkebjerg herred af Sorø amt kan nævnes: Arbejderforeningens sygekasse 1928–38 og Havnelaugets regnskab 1931–38, begge fra Karrebæksminde; protokoller 1866 og nogle år fremefter vedr. filialerne i Ladby, Fodby og Bistrup under Banken for Næstved og Omegn – Industribanken; sognefoged i Hyllinge Axel V. Jensens arkiv 1871–1931 med familiepapirer, billeder og protokoller; indfrieede pantebreve vedr. ejendommene Ny Holsted skole og Herlufsholm kommunekontor; et gl. kort over Sorø amt; Skelby–Gunderslev Sygeplejeforenings protokol 1939–59.

Fra Rigsarkivet har man skaffet sig kopier af folketællingslisterne for Næstved købstad 1787, 1801, 1834, 1840, 1845, 1850, 1855 og 1860. I efteråret 1969 afholdtes et slægtsforskningskursus i Fuglebjerg, som arkivet og Sorø amts Historisk Samfund var fælles om. Dette kursus, som blev ledet af undertegnede, medførte oprettelsen af Fuglebjerg lokalhistoriske Arkiv. Det nye arkiv, som således udskiltes fra Næstved-området, har fået overladt de arkivalier, som Næstvedarkivet havde samlet fra Fuglebjerg storkommune.

I august måned startede arkivet en avisregistrering omfattende de aviser, der er udkommet i Næstved siden 1837; man er nu nået frem til 1853, og et stort lokalhistorisk og personallhistorisk stof fra Øster Flakkebjerg herred er medtaget i denne registrering.

A. Strange Nielsen.

